

AY İLE AYŞE

ŞERHAN MURTAZA

Kazak
Edebiyatı

 BENGÜ

2
BAŞKI

Roman

Murtaza Şerhan

Ay ile Ayşe

«Elips Kitap»

Şerhan M.

Ay ile Ayşe / M. Şerhan — «Elips Kitap»,

© Şerhan M.

© Elips Kitap

Содержание

GİRİZGÂH	6
ŞAFAK SÖKME DEN AĞARAN TAN	7
KIRÇIL KANATLI CİVCİV	10
BİR KÂĞIT PARÇASI	11
PARMAK EMEN BEBEK	13
KURBAĞA	15
NOHA İLE ORHA	17
KAMKA	18
ÜÇ KEÇİ	21
AY IŞIKLI GECELER	23
NEVRUZGÖK KUŞU	25
KÜÇÜK MELEK ELZA	27
MÜSLÜMANLIK ALAMETİ	30
ZİL TAKAN KARACA	32
ÇIPLAK KURT	35
EMİREKUL	38
KIRGIZ ATA	40
BİR PAKET CİGARA	43
BATUR BAURCAN	44
Конец ознакомительного фрагмента.	45

Şerhan Murtaza

Ay ile Ayşe

*“Sen nereden geldin?” sorusuna meşhur bilge:
“Ben çocukluk diyarından geldim.” demiş.*

GİRİZGÂH

Yaşını başını almış kişilerden çocukluk diyarından gelmeyi yoktur. Kimse annesinden sakallı olarak doğmaz. Ben de onlardanım. Annemin ismi Ayşe idi.

Az mı, çok mu; altmış yaşı geçtim. Az mı, çok mu; irili ufaklı kitap yazdım. “Halk Yazarı” unvanına sahip oldum. Yazdıklarımın hepsi altındır diyemiyorum. Fakat çoğu ve tatlı olanları sadece çocukluk döneminin renkliliği ve zenginliğinden, ter-ü taze yılların tesirinden gün yüzünü gördü. Büyüyegele çok şeye şahit oldum. Dünyanın dört bir yanına gittim. Fakat hiçbiri beni çocukluk döneminde olduğu gibi zenginleştiremedi.

Paris’e gittim, Paris rüyama girmedi. Mısır’a gittim, Mısır rüyama girmedi. Çin, Moğolistan, Hindistan, Pakistan, İran’a gittim. Okyanusun ötesi Texas’a, Chicago’ya, New York’a gittim; onlar da rüyama girmedi.

Rüyama sadece çocukluğum girer. Rüyama Mınbulak köyü girer. Aksu Jabağılı girer. Rüyama her zaman anam, babam, kardeşlerim girer. Ayşe, rüyamda bana bakarak, söylediklerimi tekrarlar. Ellerini gökyüzüne Ay’a doğru kaldırır. Uzun parmakları Ay ışığında daha da uzar. Yaydan çıkan ok gibi olurlar. Gitgide uzayarak Ay’ı dürterler. Ay uyanmaz. Murtaza gelir Ayşe’nin parmaklarının gölgesinde durur. Üzerine düşemeyen Ay ışığının yerine gölgeler sarar Murtaza’yı. Ben beş yaşına dönerim. Gitme, diye seslenirim babam Murtaza’ya. O gider. Annem Ayşe’nin yanağındaki çukura düşer, çıkmaz. Silueti bana doğru gelir Murtaza’nın. Çocukluğuma sarılır.

Uyanırım ansızın.

Yaşlanınca bugün gördüğünü yarın hatırlayamaz olursun. Fakat çocukluğumda bir zamanlar gördüklerim yarın da olsa aklımdadır. Unutmam. Unutturamaz anılar kendini. Ben de atalarım ve Ayşe’nin salih ruhları şefaatçi olsun diye aldım kalemi elime.

Yazdım.

ŞAFAK SÖKME DEN AĞARAN TAN

Anne karnından çıkar çıkmaz ilk gördüğünü hatırlı tıtanlar varmış. Ben doğduğumda evin içi kızıl renge bürünmüş. Bilmiyorum. İstidat sahibi kadar mütefekkir olmadığım belli. Çünkü “Aklım başıma ne zaman erdi, daha ilk gördüğüm ve öğrendiğimden aklımda ne kaldı?” diye bir öteye bir de beriye gözlerimi dikerek bakıyorum, hiçbir şey bulamıyorum. Üç yaş, dört yaş derken her şey gözümün önünde donuk donuk, muğlak. Sadece Aynak Ninem beni arkasına bindirmiş giderken, bir ayağımın lastik galoşu yere düşmüştü, ihtiyar kadının geldiği gibi izini takip ederek yere düşen galoşumu aradığını zor hatırlarım. Aynak Ninemin arkasına bindiğime göre herhalde daha kendi başıma rahatlıkla yürümeyecek yaşıyordım.

Murtaza’nın Grişka isminde bir Rus adamla konuştuklarını iyi bilirim. Evimizin doğu tarafında olan duvarı vardı. Murtaza’nın üzerinde kenarları siyah kadife dikilmiş, sarı renkle boyanmış kürkü vardı. Kafasında ise aynı deriden dikilmiş kürk şapka, şapkanın kenarında siyah kuzu post. Sakalı sarı renginden kırmızımsı idi.

Yanında Grişka. Murtaza sapkın kayanın üzerinde oturuyordu. Grişka ayaktaydı. İhtimal baharın rutubet zamanıydı. Çünkü güneş ışığına hayranlıkla bakarak, arkamı evin duvarına dayanarak çömelip oturuyordum.

Grişka ustadır. Bir dülger. Evimizin önündeki Emirekul’un evi şu anda atölye olarak işliyor. Güneşin batı tarafındaki oda, ağaç atölyedir. Doğu tarafındaki ise demir atölyedir. Bir tarafta Grişka çalışırdı, diğerinde Nametkul.

Zannediyorum, konuştukları mevzu Nametkul idi. Benim dinlememem gerek ama yanında duran iki büyük adam konuştuğunda kulağını kapatman mümkün değil. Grişka’nın Kazakçası mükemmel idi. Şöyle dedi:

“Nametkul’un hanımı Züleyha vefat edeli bir seneyi geçti. Kızları Nazipa da vefat etti. Oğlu Baybosın ile birlikte kaldılar. Öyle ise bir şeyler yapıp etmemiz gerek, Murtaza.”

“Haklısın.” dedi Murtaza, sözüne devam ederek:

“Uzun zamandır aklımdaydı. Şu Kırgız tarafında benim Nuralı isminde eniştem var. Onların köyünde eşi vefat etmiş dul bir kadın varmış. Nametkul için uygunmuş.”

“Öyle ise, hemen görüşmek lazım, yazık oldu adama.” dedi Grişka.

Grişka bir oğul, bir kız sahibi idi. Oğlu benden büyüktü, onun da ismi Grişka. Ruslar da gerçekten enteresan bir millet. Babası Grişka, oğlu da Grişka. Başka isim mi bulamadılar? Babası ismi unutulmasın diye oğluna kendi ismini vermiş. İsmim unutulmasın diyor ha, vay canına? Küçük olmama rağmen:

“Murtaza’ya ne oldu? Öyle bir endişesi yok muydu? Neden benim ismim Barshan? Neden bana Murtaza ismini vermediler?” diye düşündüm.

Tabi ki yıllar sonra, Murtaza’nın canını teslim ettiği uzun zamandan sonra ben bu soruyu Ayşe’ye sormuştum, o:

“Sen varken, Batırhan varken Murtaza’nın ismi unutulmaz.” dedi. Neden bilmiyorum ama kız kardeşim Kur-maş hakkında bir şey söylemedi.

Grişka’nın kızı Nataşa idi. Benimle aynı yaşıydı. Ağaç atölyeye gittiğimde Grişka upuzun ağacı yontuyordu. Rendelendiği ağaçtan kısıkvrak ipince yongalar düşüyordu. Nataşa yere düşen yongaları toplayıp sapsarı saçlarına takıp süsleniyordu. Benim kafama da takıp neşeli neşeli gülüyordu.

Ondan sonra küçük Grişka, Nataşa ve ben üçümüz birlikte Berdımбет deresinin kenarına gidip kaba yonca çiçeği toplar, yaban kene otunun kırmızı çiçeğini, benç kozasını yolduk. Bencin mor renkteki çiçeğine mavi keşek konar, biz onu yakalamaya çalışırdık. Keşek uçar. Hepimiz onu kovalamaya yeltenirdik. Yakalanmadan eğilerek uçar. Biz de eğilerek koşardık. Bazen düşerdik. Derenin dibinde gümüş gibi parlama parlama akan çaya kadar giderdik. Fakat keşekbeğe bir türlü yetişemezdik.

Şu anda şaşırmış haldeyim. Acaba, o zaman dört beş yaşta olan bizler, Rus ve Kazak çocukları hangi dilde konuştuk? Hiç hatırlayamıyorum. Benim o dönemde Rusça bilmediğim belli. Herhalde onlar da Kazakça bilmezdi. O zaman nasıl anlaştık? Hayret. Fakat sabahtan akşama kadar birlikte oynadığımızı ayan beyan hatırlarım.

Muhtemelen dört-beş yaştaki çocuklarda birbirini dilsiz anlayan farklı fazilet vardır. Büyüye gele büyükler bu fazileti kaybeder, “Benim dilim, senin dilin...” diye tartışma derdine düşerler. Grişkalar bir gece iz bırakmadan kayboldular. Babama sorduğumda:

“Komşu köye taşındılar.” dedi.

İşte saçları dağınık sarı kafalı dostlarımdan ayrılıp bizim sümüklü karadomalaklarla arkadaş oldum. Diğer türlü bu dünyada yapayalnız yaşamak zor iştir.

Tahminen, 1937’nin Mayıs ayıydı. Murtaza beni komşu köye götürdü. Aslında gün, bayram günüydü. Böyle bir bayramı ilk defa gördüm. Yığın yığın halk vardı. Hepsı kırmızı ve yeşil giysiler giymişti. Ne güzel hayat. Musikiler, şarkılar... Pehlivanların güreşini de orada izledim. At yarışı da vardı. İnsanlar sevinç içindelerdi.

Sonra birden... İğne atsan yere düşmez kalabalığın içinden Küçük Grişka’yı fark ettim. Onu saçlarından tanıdım. Karasığırıcıkların arasında beyaz kafalı toygat gibiydi. Elimden tutan Murtaza etrafına bakarken benim nasıl sıyrılıp gittiğimin farkına bile varmadı.

Beyaz kafalı çocuğun yanına sokuldum. O da beni tanıdı. Çok sevindi. Elimi sıkıca tutarak kalabalığın olduğu yere çekti. Sarı saçlı insanlar çoktu. Dillerini hiç anlayamıyordum. Özellikle kadınlar kırmızı beyaz giysiler giymiş eğleniyorlardı. Birisi eline kutu gibi birşey tutmuş gürül gürül çalıyordu. Bir Rus kadını bana:

“O, barançuk, horoş, horoş!” diye bana simit uzattı. Ne kadar da çok tatlıları varmış. Kadın, Ayşe annemin dikmiş olduğu lacivert gömleğimin ön cebine şekerleri doldurdu. Daha da dolduracaktı fakat bundan başka cebim yoktu. Pantolonumu yokladım, her yeri dikili idi cebi yoktu.

Küçük Grişka ile birlikte el-ele tutuşup gitmediğimiz, görmediğimiz yer kalmadı. Birisi müzvarla buruşturulmuş kahverengi ayıyı oynatarak götürüyordu. Ayı kâh adam gibi susta durur kâh çimenin üzerinde yuvarlanarak oynar. Kafasını yere koyarak ayaklarını gökyüzüne doğru kaldırır, sağa sola dönerdi.

Böylesine ilginç olayı hayatımda görmemiştim. Fakat yakınlaşmaya korkuyordum. Küçük Grişka ise korkmuyormuş, yanına yaklaşıp şeker verdi. Ayı elini koparırcasına şekeri ağzına aldı, başını eğerek diz çöktü. Herhalde teşekkür etti. Hepimiz gülmeye başladık. Gülmek ne güzel. Kim gülerse gülsün; anlaşılıyor. Şu Rus milletin ne dediklerinden ve ne yaptıklarından hiçbir şey anlayamıyordum. Fakat gülmelerini anladım. Gülmeyi tercüme etmeye ihtiyaç yokmuş. Dünyadan adeta sıyrılarak ayının oynamasına dalıp dururken, etrafımızda duranların hepsi gitmiş. Babamın olduğu yere koşup baktığımda, yoktu! Başladım bu sefer bağırmaya. Orada bulunanlar:

“Hey, bu kimin çocuğu? Yolunu kaybetmiş.” dediler.

“Kimin çocuğusun sen?” diye birileri eğilip bana baktı.

“Murtaza’nın...”

“Baban da seni arıyordu.” dedi birisi.

Başka birisi ise yanyan bakarak:

“Baksana! Orada! Baban işte orada, birkaç kişinin durduğu yerededir.” diye parmağıyla babamın olduğu tarafı işaret etti.

Bağırarak Tanrı dağlarını velveleye verip tüm dünyayı başa kaldırdım. Yolda bir tane esnek yaş çubuk vardı, elime onu da geçirip ata biner gibi koşarak geliyorum. Ne yapalım, sonunda yetiştim. Babamın yanında bulunanların hepsi köyümüzün büyüklerindendi: Meldehan, Peşen, Baycuman, Alıpbay, Musa ve Şakalak.

Gelir gelmez, babamın arkasına yumruğumu geçirdim. Hissetmedi bile. Yanındakilerle konuşarak gidiyordu. Konuştuklarını hiç anlamayan ben daha da sinirlenerek çizme koncuna çubukla vurdum. Meldehan bana dönerek:

“Hey!” dedi.

Meldehan babamdan büyüktü. Sallanan beyaz sakalı vardı. Kafasında beyaz şapka. Üzerinde fermuarı geniş beyaz pantolon, ayaklarında ise lastik ayakkabılar.

“Hey!” dedi. “Murtaza seni Allah’tan istemiş olabilir, hatta senin adına akika kesmiş de olabilir, elini ayağını denk tut bakalım! Sohbetimizi kesiyorsun!”

Küçük çocuğa koskocaman adamın bu kadar kızması da nedir dercesine ötekiler baktı. Ben de beni şu sinirli adamdan koruyuver der gibi babama başımı kaldırarak baktım.

“Meldehan, Barshan’ı Allah’tan yalvarırcasına istediğim doğrudur.” dedi. Sonra elimden hiç ayrılmayacakmış gibi sımsıkı tuttu ve ileriye doğru çekerek sürükledi. O anda ikimiz de barışmış olduk.

Bundan sonra benimle ilgilenmediler. Büyükler kendilerince farklı konulara geçtiler.

Arkadan acayip sesler duyuldu. Dönerek baktığımızda Taşken, onun öz kardeşi Kerıbay, Ospanalı, Törekul o dönemin delikanlıları aralarında bağrışıyorlardı.

“Şu bahtsızlar yine Rus içkisini içmişler. Baksanıza kafayı bulmuşlar!” dedi Peşen.

Kavga ediyorlardı. Taşken öz kardeşi Karabay’ı koyunu sürükler gibi sürüklüyordu. Ospanalı ve Törekul göğüs göğüse sinirli horozlar gibi dövüşüyorlardı.

Peşen bağırarak:

“Yeter artık! Yapmayın!” dedi.

Meldehan:

“Ne yaparsın, sarhoş deliler laf anlar mı?” dedi.

Niye kavga ettiklerini anlayamadılar. Onları kendi hallerine bırakıp arkalarını dönüp köye doğru yürüdüler. Daha sonra duyduk ki onlardan birisi diğerlerini ihbar etmiş. Yedi kişiden biri. Altı kişiyi aynı anda sürgün ettiler. Bunlardan Baycuman, Kırgız dağlarına doğru kaçıp kurtulmuş.

Babamla geçirdiğimiz bayram gezimiz bu şekilde sona erdi. 1937 tarihindeki Mayısın birinci gününü hiç unutmam. Çünkü o gün, babamla birlikteydim.

KIRÇIL KANATLI CİVCİV

Hem karnı tok olan, kaygısı olmayan hem de üzerinde giyim kuşamı olan beş yaşındaki çocuk için kış günlerinin akşam vaktindeki ayazı ilginç olur. Beş yaşındaki çocuğun beyinciği üzerine kara leke konmamış beyaz kâğıt gibidir. İşte tesirli olay ya da güzel resim şu bembeyaz kâğıda öyle yazılır ki silmek mümkün değildir.

Hâlâ aklımdadır, demir atölyenin önünde aşık kemiği oynayan çocukların arasında ben de vardım. Batan güneşin kırmızı rengi Talas Ala Dağlarının karlı zirvelerini eritmiş gibiydi. Dağların kuzey tarafında bulunan Kara Dağların üstünde mavi pembe kuşlar irticalen küme küme olarak yüzüyor gibiydiler. Kuşlar değil, bulutlardı adeta. Tıpkı Koş-kar Ata diyarında tünekleyen flaman kuşları gibiydiler.

Dağlardaki kar erimiş olsa da hiç sıcaklık yoktu. Kıpırmızı yüzümüze çarpan şiddetli ayaz sadece bizim Jualı ilçesine bağlı olan Mınbulak köyümüzde varmış meğer.

Köydeki çocukların içinde en büyük olan Seysenbay beni her zaman desteklerdi. Kaybettiğimde aşık kemiklerimi geri verdirirdi. Çocuklar benden büyük olsalar da benden çekinirlerdi. Ortalık kararmaya başlayınca oyun biter, evlerimize dönerdik. Demir atölyenin sıkışık evi önünde sadece yığınla karasabanlar, demir tırmıklar kalırdı.

Ağzımdan ayazın buharı çıkıyordu, derhal eve koşarak girdim. Ayşe'nin tutuşturduğu yedi çizgili lambanın tümsekli olan ampulüne tükürmüştüm. Yedi çizgili cam çırt ederek çatladı. Yedi çizgilinin fitilinde yavaşça yanan ateş sallanarak neredeyse söne yazacaktı ama sönmedi. Gaz dumanının kokusu birden etrafa yayıldı.

Böylesine abes, talihsiz işimi gören Ayşe bana bağırmadı ama şiddetli ayazın soğuşundan çıtırdayan kulağımın memesini eliyle kesercesine çekti. Kulağıma sertçe bir şey batmış gibi oldu. Kanamıştı biraz. Hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Ağladığımı duyan dışarıdaki Murtaza hemen yetişti. Kulağımdan kan aktığını görünce Ayşe'ye kızdı. Beni kucağına aldı. Baba kucağında hıçkırarak uyuyakaldım.

Herhalde gece yarısıydı, Ayşe'nin bağırıp çağırmasına uyandım. Camsız gaz lambasının ışığında dimdik duran yabancılar görünüyordu. Onlar Murtaza'yı iteleyle iteleyle götürüyorlardı. Ayşe bağırarak arkalarından koştu. Tir tir titreyerek ben de çıktım. Dimdik dikilen üç-dört kişi dereye doğru babamla birlikte gidiyordu. Derenin üzerindeki köprü gıcırdadı. Ayşe ile ben de köprüye kadar gitmiştik. Murtaza'nın sesini duydum:

“Dön! Çocuk korkar!” dedi.

Gece ayazı bu sesi tekrarlamış gibiydi. Gıcır gıcır sesler uzaklaştı. Sadece Ayşe'nin ayaklarının altında yatan kar gıcırdıyordu. Ayşe orada öylece kalakalan bana sarılarak kucağına bastı ve gökyüzündeki dopdolu Ay'a bakarak:

“Allah'ım, şu ürkek civcivler, üç yeni doğmuş çocukların ne günahı vardı ki?” dedi.

Dolunay adeta yeniden yuvarlanmış gibi idi. Ben bir lahzada boy aldım. Şimdi beni koruyacak babam olmadığını zihin çevikliği ile hissetmiş gibi idim. Az önce parlayan Dolunay'ı bulut kapladı. Yetimliğin ilk karanlığı her tarafa yayıldı.

Ayşe beni yetim kalan eve sürükledi.

Yıl 1937. Ayaz kadar soğuk, ucube yılı idi. Kanadı kırç tutan genç civciv ben idim. Şimdi aşık kemiklerimi attığımda hep kaybediyor oldum. Önceki gibi kimse yardım etmedi.

BİR KÂĞIT PARÇASI

İki üç gün geçtikten sonra halk düşmanlarının hanımları, çoluk çocukları yaygara çıkarttılar. 1937 yılının Aralık ayında Şakpak Vadisi'nin rüzgârı her tarafı süpürürcesine estiğinde, şiddetli soğuğa karşı göğüs gererek Borandı ilçesinin hapishanesine gittik.

Ayşe beni de götürmüştü. Kurmaş ile Batırhan evde kaldılar. Hapishane dedikleri, etrafında polislerin sardığı at ahır gibi kerpiçli çadırı olan evmiş. Bundan önce Borandı ilçesinde özel hapishane yokmuş. Çünkü bu ahır gibi yerin etrafını demirlerle kapatmamışlar.

Polis dediğin, üzerinde uzun gri kaput, tepesinde ineğin memesi gibi mahrut şeklinde şapkası olan, soğuk si-malı, ucu sivri mızraklı silahlar tutan insanlarmış. Neden böyle oldukları belli değil ama hepsinin gözleri adeta irinlenmiş, yüzleri morarmış gibiydi. İhtimal, halk düşmanlarına teyakkuz içinde bekçilik ederek gece-gündüz gözleri uyku görmemiştir.

Sadece Mınbulak köyünden değil, diğer taraflardan da bir sürü adam vardı. Demek Jualı ilçesinin halk düşmanları az değildi. Kalabalık, esirleri görmek ve görüşmek için toplanmış.

“Evliya Ata şehrine götürecekler.” dedi birisi fısıldayarak.

“Karasu'ya götürüp öldüreceklermiş.” dedi öteki

“Sibirya'ya sürgüne göndereceklermiş.” dedi beriki.

“Ya Allah! Yar ve yardımcımız ol yarab!” dedi Ayşe.

Böyle söylentiler beş yaşındaki çocuk olan bana çok dokundu, küçücük yüreğimi yakmaya başladı. Hapishaneye sadece bir tane giriş kapısı varmış. Kapıda ise, deve gözü gibi ufak bir delik var. Yüzlerce insan işte bu delikten görüşürmüş. Bir tane gözcüğün ötesinde, bir hayat emaresinin var olduğunu hissediyordum. O delikten parmaklar çıkartıyorlar. Zaten parmaktan başka hiçbir şey çıkamaz. Neden esirler parmaklarını çıkartıyorlar? Parmaklarımızı tanırırlar diye mi düşünüyorlar. İnsanı sadece parmaktan nasıl tanırırsın ki? Ben Murtaza'nın parmağını tanıyabilecek miydim? Gözlerime yaşlar dolmaya başlamıştı. Ya tanıyamazsam?

Tevkifte olanlar hürriyette yaşayanlara hakaret ediyorlar sanki. Ya da hakaret etmiyorlar ama uygunsuz hareketleri buna benziyordu. Yoksa şu gökyüzü altında duran bizlerden medet dileyerek bir yardım eli mi bekliyorlar? Suyu batan kişi son bir kere elini parmağını göstermez miydi? Bunlar da mı öyleydi? Son bir çırpınış. Son bir umut.

Bazen parmak gözükmez olur, yapayalnız bir tanecik göz parlar. Bazen yanar, bazen söner. O zaman tahmin ettiğim gibi esirler, çarçabuk değişerek sıra ile dışardakilere bakarlar.

İçeriden bir gürültü duyuldu. Kalın duvarların ardından sesler, bize açık duyulmuyordu. Belki içerdekiler, kendi eşinin, çocuğunun, anasının, babasının, kardeşinin adını söyleyip bağırıyorlardı. Vedalaşıyorlardı. Fakat bunu anlayan yoktu. Bu seslenmeler, bu vedalaşmalar kulağımıza anlaşılmayan gürültüler şeklinde ulaşıyordu.

“Murtaza burada!” dedi Ayşe birden. Beni elimden çekerek.

“Nerden anladın?” diyorum ben.

“Bilmiyorum.” diyor.

“Gideyim mi?” Ben Ayşe'nin yüzüne dikilerek bakıyordum. O ise, silahlarıyla engelleyerek dimdik duran polisleri izliyordu. Kim ileriye doğru bir adım atarsa, hemen silahıyla göğüsten iter. Hepsi bize doğru bakıyordu. Önümüzde duran uzun boylu, irin gözlü polis sigarayı yakıp başını çevirerek eğildiğinde, ben hızla koşarak hapis kapısının deliğine yetiştim. Fakat kısa boyum yetişemeyince, tabanımı kaldırıp deliğe doğru boynumu uzatarak:

“Baba, babacığım!” diye hüngür hüngür ağladım.

“Murtaza! Murtaza! Oğlun geldi.” diye iç taraftan boğuk bir ses duyuldu.

“Çekilin şöyle! Çekilin, Murtaza geçsin!” Demek Murtaza buradaydı. Bu tek gözlü kapının arındaydı. Geldi!

“Barshan! Barshan! Sen misin?”

“Evet, babacığım.”

“Arslanım benim.”

“Eve gidelim baba. Ayşe ağlıyor. Ayşe’ye kızma lütfen.”

“Ağlamasın. Şunu al!” Babam bana sarmalanmış bir kâğıdı delikten uzattı. O anda omuzumdan birisi kartal gibi pençeleyerek fırlattı. Ta oradaki kürtün karla kaplanmış çöpün üzerine düştüm. Birileri beni yerimden kaldırarak üzerimi silkeledi. Tavşankulaklı şapkamı temizledi.

“Ağlama, oğlum!”

“Ağlamıyorum ben.” dedim.

Ayşe hemen yetişti. Diz çöküp yüzüme yapışmış karı eliyle temizleyerek yüzümü yüzüne yapıştırdı. Sımsıkı sarıldı. Vücudu tir tir titriyordu. Ağzıma işaret parmağını sokup damağımı yumuşatarak sıvazladı. Bu hareket, korkudan kurtulsun demekmiş.

“Ağlama anneciğim.” dedim teselli ederek. Polisler aniden celallendiler.

“Hadi gidin buradan!” deyip silah dipçiğiyle milletin göğsünden vurarak sıkıştırmaya başladılar.

“Dağılın! Dağılın! Yoksa ateş ederiz.” diye korkuttular. Bir kere de göğre doğru kurşun atıldı. Dumanı çıktı. Halk paniğe düştü. Ejderhadan korkmayan Kazak milleti o anda silah sesinden sonra etrafa yayıldı. Köye döndük. Biraz uzaklaşınca, küçücük avucumda çok sıkı tuttuğum kâğıdı Ayşe’ye uzattım. Ayşe kâğıt sarmasını düzelterek açınca içinden dört tane iğne çıktı. Dikiş makinesinin iğneleriydi. Millet şaşkın şaşkın bakakaldı iğnelere.

“Allah, Allah! Bu iğneleri Murtaza nereden aldı?” dedi birisi.

“Bunda da bir hikmet var?” dedi başkası.

“Ne hikmeti varmış?” diye Ayşe konuştu.

“Geçen Pazar günü çarşıya gitmişti, o zaman satın almış olmalı, unutup cebinde kalmıştır.” dedi. Evimizde Künikey ninemizden kalan Zinger dikiş makinesi vardı. Yolda giderken ağaç dalların üzerinde büzülerek sığırcık kuşları oturuyordu. İnsanların derdine onlar da dertleniyor gibiydi. Kadının birisi:

“Esenlik dolu günler geçsin.” diyerek hüznü bir türkü söylemeye başladı. Söylediği türkünden ziyade, âh u enînle sızlaması gibiydi.

“Fakat...” diye hemen türküsünü kesti birisi.

“Murtaza’nın iğneyi vermesi de ne? Yine de bunda bir hikmet var.” diye ısrar etti. Ne hikmet olduğu hâlâ belli değil.

PARMAK EMEN BEBEK

Onun doğduğu otuz yedinci yılın yakıcı Temmuzunu zor hatırlarım. Herhalde beş yaşına geldiğim zamandı. Mınbulak köyünün dere başına alaca çadır evler dikilmişti. Milletin ekin biçme işine girdiği zamandı.

Batırhan o dikilmiş çadır evinde dünyaya geldi. Havanın açık olduğu yaz mevsimiydi. Pek iyimser insanların kutlamak için çadır evimize gelip gittiklerini biliyorum. Nasıl olduysa da mutlu günler olduğunu hissediyordum. Ardından sonbahar mevsimi, sonra kış oldu. Yaz mevsiminin bereket dolu mutlu günleri göz önümüzden hızla aktı. Murtaza tutuklandı.

O gece yaşanan olaydan sonra Ayşe meme emen bebeğe bakıp:

“Sen sağ salım kalır mısın?” diyerek hıçkırıklara boğulması, memesinden ayırarak yatağa fırlatması, anne sütüne doyamamış bebeğin ya Ayşe’ye ya zamana ya da kaderine şikâyet edercesine çığlık koparması hâlâ göz önümdedir, kulağımda çınlamaktadır. Zannediyorum ki ondan sonra bu çocuk anne sütüne hiç doyamadı. Ayşe’yi her sabah işe götürürlerdi. “Süt emen bebeğin var, sen işini bırak!” deyip kendisine acıyan kim vardı ki? Tasbet mi? Hayır.

Bebeğin günlük hayatı, altı yaşını yeni dolduran bana ve dört yaşını yeni geçen Kurmaş’a emanetti. Bizim hangi günümüz iyi geçer ki. Bebek yürümez oldu. Üç yaşını doldurdu ama ilk adımını atarak ayaküstünde duramadı. Sadece emekliyordu. Çoğu zaman çömelerek oturur oturur ve elinin iki parmağını emer de emerdi. Kürdan gibi parmakları iki beyaz çöpe dönüşürdü. Bir gün kardeşim, yere yuvarlanarak düşüp, acı çığlıklar kopardı. Ben ne anlarım çocuk bakmaktan. Çığlık üstüne çığlık koparıp morarmaya başlayınca, kucağıma alarak atölyeye doğru koştum. Nametkul amcama götürdüm.

Nametkul uzun boylu, fırlak gözlü, çok sabırlı birisiydi. Batırhan’ın karnına basarak ağzını açtı. Beyaz çöpe dönüşmüş parmaklarını tek tek kontrol etti. Sanki birisi etini bükmüş gibi ağlıyordu. Sonra kıcını sıvazlayarak ayak dizlerini okşadı.

“En son ne yedi?” diye şişen karnını hafifçe bastırarak baktı. Ne yediğini ben ne bileyim. Eline ne düşerse onu yer. Bizim evde bir avuç yulaf unundan, bir tabak yoğurttan başka bir şey olmaz ki. Ondan sonra çocuğun ayak parmaklarına baktı. Ayak parmaklarının arasını açınca:

“Ay, Allah!” diye şaşırdı Nametkul. Parmaklar arasında kaynaşan ak kıl kurtlar vardı. Kuzunun kuyruğuna kurt dolmuş gibi eline penç alıp tek tek çıkartarak topladı. Zavallı kardeşim kurtlar çıktıkça ağlamaları dindi, canı rahatlamış oldu. İşinden dönen Ayşe koşarak yanımıza geldi. Nametkul:

“Batırhan’ın ayak parmakları kurtlanmış yenge.” dedi. Ayşe hırslanarak:

“Murtaza giderken, şu ikisine bakarsın ama memedekine... Valla bilmiyorum...” demişti. Dediği oldu işte. Hâlâ malul. Buna bakan da yetiştiren de benim gibi bahtsızın hali ise ortada işte. Çocuğa bak diye emanet edip bıraktığım serseri Barshan’ın hali de belli. Oyundan başka bir şey bilmiyor.”

O anda Ayşe üzerime yürüdü. Ben yakalanmadan kaçtım.

“Hey baş belası, eve gelirsin ya. O zaman, o zaman...”

Nametkul sabırlı bir şekilde:

“Yenge, Barshan hâlâ oyun çocuğu. Neden ona kızılıyorsun? Ona da bakan ve yetiştiren birisi lâzım.” dedi. Ayşe çömelerek oturdu ve Batırhan’ı kucağına alıp solmuş olan bağrına çocuğun başını basarak:

“Ben kızmak için kızmıyorum. Yanıyorum ben, yanıyorum. Yoksa Barshan’a niye kızayım ki!” dedi. Her ne kadar böyle dediyse de eve gelince bana iyice dayak attı.

Yıl otuz dokuz. Yaz boyunca Nametkul bizimle ilgilendi. Demir körüğünün sıcak kül korunun üzerinde yumurta pişirir yedirirdi. Tavuk yumurtasını evvela beze sarar. Sonra sıcak küle atarak

gömerdi. Biraz sonra eline alır, yanmış bezi siler, pişen yumurtanın kabuğunu soyar, ak olanını bana ve Kurmaş'a, sarısını ise Batırhan'a yedirirdi.

Batırhan ile Kurmaş çoğu zaman Nametkul'un yanında kalır, ben ise sokaktaki çocuklarla oynamaya çıkardım. Bazen Batırhan'ı arkama bindirir, çocukların arkasından koşardım. Doşanay dedemin evinin yanında olan gölete giderdim.

Göletten kastım, bildiğiniz büvet. Talasbay bulağının suyu çoktu. Bent çekerek, bulak yapmışlar. Günümüzün ifadesiyle rezervuar. Havuz dolunca, alttaki suyun akmasını sağlayan çim tıkacı alır, ondan fışkıran su ile pancar sularlar, darı sularlar. Bulak ağzına kadar dolunca geniş göl olur. Su kamışları suyun altında kalır. Küçük çocuklar için bundan daha ilginç ne olabilir? Hepimiz yüzmeye can atarız.

Yüzmede diğer çocuklar gibi değildim. Acemiyim. Öğrenemedim bir türlü. Öser, Joldasbek gibiler derenin bir ucundan öbür ucuna balık gibi dalıp yüzerler. Allah bana bu kabiliyeti vermemiş ama onun yerine “nefes alınmaz” oyununda önüme kimseyi geçirmezdim. Kim suyun içinde nefes almadan uzun müddet durabilecekse, o kazanırdı. Kazanmak şöyle dursun, kaybeden çocuk kazanan çocuğu sırtına alır, bulağın bir ucundan öbür ucuna kadar yüzerdi. Kazanan çocuk kaybedenin üzerine oturur: “Hadi, eşeğim! Hadi!” diye iki ayağıyla teperek tahrik eder. Bazen bundan kavga çıkardı.

Kenes ismindeki arkadaşımız hakem olur, iki kişiyi “bir, iki, üç!” diye suya daldırırdı. Kurbağa gibi hantalca dalar, sonra suyun dibindeki sukamışına ellerinle tutunarak beklersin. Nefes almazsın. Nefes alırsan, ağzına su kaçır. Dışarıdaki hakemle diğer çocuklar sayarlar. Kim önce çıkarsa, o kaybetmiştir. Ben ise suyun dibinde gözlerimi açar beklerim. Sallanan, hareket eden sukamışını görürüm. Suyun altında orman var. Karma karışık bir hayat. Sukamışlarının arasında bir sürü ayı balığı görünürdü. İhtimal, nazarımı onlara çevirip baktığımdan veya gözlerim teneffüs ettiğinden uzun müddet kalırdım suyun dibinde. Dışarıdan sönük sönük sesler gelirdi. Birisi:

“Ölmüş olabilir.” der gibi olurdu.

İşte o zaman elimi sukamışlarından çekip dışarıya fırlardım. Çocuklar gürültü kopararak alkışlardı.

“Herhalde sen borucukla suyun dibinde yatarsın!” dedi kaybeden Joldasbek.

“Ne borucuğu? Borucuk olursa, suyun üzerinde görünmez mi?” diye tartışmaya girerim ben. Joldasbek'in kısa boyu olmasa, aslında benden büyüktü. Büyüklük yapıp bana “eşek” olmak istemez. Ben ise kabul etmiyorum. Sonunda iş yumruk atmakla biter. Kavga ederken kendime çok tanıdık olan acı bir ses duyuldu. Allah'ım nereden geldiğini göremediğim Ayşe ansızın geliverdi. Elinde Batırhan var. Meğer çok geç olmuş, Ayşe işten dönmüş. Ne zamandan beri Batırhan'ı getirip derenin kenarında olan çimenliğin üzerinde oturarak: “Hareket etme!” deyip gitmişim. Bir-iki defa baktığımda çömelerek oturuyordu. Meğer bu çocuk sürünerek kıcıyla hareket edip suyun kenarına kadar gelmiş. Ayşe geldiğinde, Batırhan yarı yarıya suyun içindeymiş. Biraz hareket etse suyun dibine daldı. Dibinde ise deve bile batardı.

Kaçamadım. Kaçabilirdim fakat inatçı Joldasbek beni yakalamıştı. Ayşe elimi arkama çevirip Berdımбет deresindeki Jalbız büvetine kadar beni getirdi, sonra Batırhan'ı nane otunun üzerine oturttu ve başımı suya daldırdı, daldırdı.

“Madem suya girmek istiyorsun, bat bakalım! Suyla Batırhan'ın batmasındansa en iyisi sen bat!”

Derenin öbür ucundan Kamka seslenir.

“Ayşe! Hey Ayşe! Bırak çocuğu! Barshan'a vurma! Canım, bırak çocuğu!”

Ayşe Batırhan'ı kucasına alarak eve gitti. Suya daldırıp dövünce, ağlamaz mıyım ben? Gündüz arkadaşlarımla yanında ağlamadım ama gece Ay'a bakıp hıçkırık hıçkırık ağladım. Dertten anlayan bir tek Ay vardı.

Beni koruyup kollayan Murtaza vardı. Gerekliği zaman Ayşe'ye kızan Murtaza. O da artık yoktu. Ay'ın da zaten derdi çoktu. Kederlenmişti sanki. Sessizdi her zamanki gibi. Hıçkırıklara boğulmuş ağlayan bana sessiz sessiz baktı.

KURBAĞA

Dünyanın yüzü çok değişik. İnceleyip de bitiren kimse yoktur onu. Bazen serap gibidir, bazen ise civa. Aspara'nın buzul dağından kaydığı gibi nereye düştüğü belli değil. Mesela, Murtaza. Talas Aladağ yamaçlarında dünyaya gelir, sonra Uzakdoğu ormanının çam ağaçları dibinde kemikleri gömülür diye kimin aklına gelirdi ki?

Hey gidi dünya, hayallerden yaratılmış gerçeklerle canı acıtılmış koskoca dünya! Hayalinin peşine düşüp de sonuna kadar yetiştirebilen kim var acaba? Böcek ve haşerat, yılan ve çıyan, hepsi yaşamak ister, diri olmak ister. Belki onlar da tahayyül ederler. Biz ne biliriz, karıncayı ezer, kuşu cıvılatır, yuvasından yumurtalarını alırız. Cıvcivi yakalayarak seveceğiz diye işkence eder, günah işleriz. Meğer her şey beyhude imiş.

Çocukluklandır belki.

Çocukken Talasbay denen bulak suyunda yüzen kurbağalara ok fırlatır, taş atardık. Kurbağanın acı halini kendi gözlerimle gördüğümde korktum ve bundan sonra kurbağalara kötülük yapmamaya ant içtim.

Ayşe, beni Jalbız bulağında başımı daldırarak epey dövdükten sonra, ertesi gün yine kardeşim Batırhan' la beraber kaldık. Evde deli tavuk gibi dolaşıyordum. Ayşe pancar toplamaya gittiğinde tembihlemişti: "Eğer evden çıkarsan, dün çektiğin az değil, yoksa!" demiş ve içine ayran koyduğu kavanozu çuvalın içine koyarak gitmişti.

Orada oturdum, beride oturdum. Bir Kurmaş'a baktım bir Batırhan'a baktım. Vakit geçmek bilmedi. Bir ara Batırhan'ın hıçkırığı duyulmuş gibi oldu. Belki dışarıya çıkmayı o da istiyordur. Talasbay bulağı tarafından gürültü duyuluyordu. Sabredemedim. Çocuğu arkama atıverdim. O da alışmış düşmemek için boynumu bembeyaz parmaklarıyla sıkarak tuttu. Kurmaş'a evde kalmasını sıkı sıkı tembihledim ve dışarıya çıktım.

Evvela, Berdymbet deresinden, sonra Salbi deresinden geçtik. Kötü hırçın bir köpek havladı. Talasbay bulağına geldik. Öser, Joldasbek, Amanbay, Surapaldı, Tilepaldı, Süleyman herkes bulağın başında oynuyordu. Henüz İkinci Dünya Savaşı'nın olmadığı günler. Yanlarına yaklaşıp, Batırhan'ı yere indirdim ve hem o hem de kendim çömelerek oturduk. Onlarla beraber oynamaya pek istekli değildim. Çocuk tekrar suya dalarsa diye korkuyordum.

Onlar, neden gelmiyorsun der gibi şaşkın şaşkın baktılar ve tekrar cumbadak suya daldılar. Yeniden "nefes alınmaz" oyununa başladılar. Seyrediyordum. Kurnaz Joldasbek habire kazanıyordu. Dışarda ise Kenes "bir, iki, üç..." diye sayıyordu. Joldasbek suya dalar, sonradan tekrar gururlanarak çıkar. Ben olsaydım, hep suyun dibinde yatardım, bu ise hızla çıkar. Yine de kazanıyordu.

"Ne kadar da kurnaz." dedim. Yanıma Amanbay sokuldu:

"Hadi gel, sen yoksun. Çocuk bizi mahvetti." dedi. O kadar yumuşak, kız gibi göklerde uçarcasına nazik birisiydi. Yıllar sonra Almatı'da Köy Tarımcılık Enstitüsünü Öser ile birlikte tamamlayarak, Aktöbe Eyaletine tarım mühendisi olarak atanmışlardı. Yıllar geçti ve bu çocukluk dostlarım yıldırım üzerlerine düşünce öldüler. Mekânları Cennet olsun! Kolahan ismindeki babası Murtaza'nın dostuydu. Sessiz ve sakindi. Beni gördüğünde sadece başımdan okşardı. Tasbet, Juankul gibi hakaret etmezdi.

Amanbay yine:

"Hadi gel." dedi. Ben nazlanarak seslenmedim.

"Gel Barshan." dedi. Başımı asarak oturuyordum. Dün Ayşe'nin gelip beni döverek götürdüğünü biliyordu. Anlıyordu ama ısrar da ediyordu. Suyu dalar sonra derhal çıkardı. Ciğeri dayanamıyordu. Bana kalsa, sukamışı tutarak yatardım suyun dibinde. Sukamışından tutmasını bilmezdi herhalde, ondan hızlıca dışarıya fırlardı. Çok zayıf kara bir çocuktü. Joldasbek ise kurnazdı hemen müteakiben çıkar, kazanırdı. Kısa boylu, şişmandı. Amanbay' ın üzerine asılır binerdi. Zayıf

çocuk zor ayakta durur onu kaldıramazdı. Köprüden oraya buraya yalpalayarak geçirdi. Kurnaz Joldasbek atı teper gibi ciğerlerinde tepinerek:

“Hadi eşeğim, hadi!” diye zorlardı.

Dayanamadan Batırhan’a:

“Hiç hareket etme!” diye tembihleyerek gittim yanlarına. Kurnaz Joldasbek’e:

“Hadi, gel, davay!” dedim. “Davay” kelimesini Yevgenyevka kasabasının Rus çocuklarından duymuştum. Üç veya dört kişiydiler, çilli yüzlü, sarışın saçlı çocuklardı, toplanarak beni dövüklerinde “davay, davay” diye vurmuşlardı. Davay, hadi demekti.

Boğazı şişmiş Kenes de “davay” dedi. Joldasbek ile suya daldık. Su altında sukamışlarının dibinden tutunup buz kesilmiş halimle gözlerimi açarak Kenes’in saydıklarını zar zor duyuyordum. Dışarıda bir gürültü duyuldu. O Joldasbek idi, nasıl dayanmadan fırladığını da duydum. Yalnız kavgaya çıkmasın diye bekledim. “Yüz!” dediklerinde aheste aheste çıktım.

“Kurnaz!” dedi Joldasbek. “Sende bir şey var!”

“Ulan serseri, ben daha iki yüze kadar yatardım, Batırhan’ı merak ettiğimden çıktım.” diye Batırhan’ın oturduğu yere baktım. Çocuk çömelmiş öylece duruyordu. Öncesinden çocuklara doğru bakardı. Bu sefer dimdik oturan bebek nane otunun büyüdüğü yere bakarak dona kalmış gibiydi. Sonra bir çığlık kopardı.

“Ne oldu?” diye koşarak yanına gittim. Bana bakmıyordu. Kürdan gibi çift parmaklarını nanenin dibine doğru işaret ederek gösteriyordu. Baktım ve baktığım gibi bütün vücudum titredi. Batırhan’ı sürüyerek geri çektim.

Alaca bulaca siyah bir yılan halka çizer gibi yatıyordu. Ölmüş gibi gözleri vardı, ağzını genişçe açarak uyukluyordu. Ağzında ise kurbağa... Kurbağanın başı gözüküyordu, diğer tarafları ise yılanın ağzının içindeydi. Yılanın gözleri kâh kapalı kâh açık, kıvrım kıvrım kıvranıyordu. Kurbağanın gözleri ise patlar gibiydi. Cızır cızır kızgırma gibi zayıf bir ses çıkarıyordu. Oyun oynamayı bırakan çocukların hepsi yılanı bakıyorlardı. Herkes ürkerken kurbağa yutan yılanı görüp geriye doğru çekiliyorlardı. Yılandan korkuyor zavallı kurbağaya da acıyorduk. Bir şey yapamıyorduk. Yılan birden sıkışarak nane otlarına doğru kıvrana kıvrana çekilmeye başladı. Hepsini yutamıyordu. Kurbağa hala ağzındaydı.

Yanına kimsenin yaklaşmaya cesareti yoktu. Hangi güç, hangi kudret ise, ben de bilmiyorum. Yalın ayak duruyordum. Yalın ayağımla birden yılanın başına teptim. Yılan kıvrandı. Ağzından zehir fışkırtarak zıpladı. Hareket edip suya doğru yönelerek dalıverdi. Kurbağa biraz hareket etmiş gibiydi ama sonunda hiç kımıldamadan yere yapışmış gibi dona kaldı. Yılan her şeyini çekmiş. Ölüverdi. Göz önümde öldü. Hayatımda ilk defa göz önümde can veren bir canlıyı gördüm. Hayır, yalan! Ondan önce kendimiz ok atmış, sapanla taş vurmuş çoğunu öldürmüştük. Yine de bu ölüm her şeyden farklıydı.

Sonradan güçlü olanın zayıfı nasıl ezdiğini, öldürdüğünü çok gördüm. Her şahit olduğumda, kurbağa ve yılan aklıma gelir.

Dünyada her şey böyle olup bitiyor. Değişmedi hiç. Sadece nasır bağlanan, çatlak yarasına toprak yapışan tabanıyla adaletsizliği tepebilen adam bulunamıyor. Önceden olduğu gibi şu anda bende de o cesaret yok.

NOHA İLE ORHA

Mamıt dedemin Orha, Noha, Korğanbay isminde üç oğlu vardı. Asem, Gülzeynep, Sedepgül, Olcagül isminde dört kızı vardı. Hepsinin anası, Arzıgül ninemdi.

Bu evde çocuk çoktu, hakikaten çarşı pazar gibiydi. Mamıt dedem sert bir karaktere sahipti. Her ne kadar soğukkanlıysa da Toksanbay dedenin sülalesini geçindirirdi ve mal-mülkünden paylaşarak bir şey vermese de, hep medet beklediğimiz evimiz gibiydi. Fakat paylaşacak zenginliği o kadar da çok değildi.

Yine dedemizin evinden çıkmayız. Arzıgül ninemin gönül genişliğinden olsa gerek, hiç gidin demezdi. Kışın kapalı günlerde o ev bizim için sıcak yuva gibi olurdu. Köyümüzde tüm gazetelere abone olan, birkaç kitabı olan tek evdi. Gazeteleri okuyup anlamasak da, büyüklerin okuduğu hikâyeler, ders görmüş gibi yetiştiğimiz mektep gibiydi.

Babamın kendi elleriyle yaptığı okula gitmek istedim. Herhalde, yıl 1940 idi. Uzakta, meçhul Sibirya'da, "Murtaza vefat etti!" ölüm haberinin ulaştığı yıl idi. Ayşe'nin ümit kestiği, her tarafı karanlığın kapladığı sene idi. Ben sekiz yaşıma ya geldim, ya gelmemiştim.

Okula fevc fevc akan çocukların arasında ben de vardım. Öğretmen beni kabul etmeyip geri çevirdi. Niye geri çevirdiğini hatırlamıyorum. Sınıftan çıkartıp eve gönderdi. Hala hatırımdadır, 1937 yılında Murtaza tutuklandığında bu öğretmen tanıklık etmişti. Sonradan aklımı biraz kurcaladığımda hatırladım. Bana da, halk düşmanının çocuğu demişti. Ağlayarak eve doğru gidiyordum. O esnada önüme Noha amcam çıktı.

"Kim ilişti sana?"

"Kimse..."

"Eee niye ağlıyorsun o zaman?"

"Öğretmen okula almadı."

"Hangi öğretmen?"

"O işte, o..."

Ben ismini söyleyemedim. Zaten hıçkırığa hıçkırığa ağlamaktan konuşamadım.

"Gel." dedi Noha başımı okşayarak.

Yol üzerindeki dereyi geçerken kum kaynağından çıkan pınara götürüp elleriyle elimi yüzümü iyice yıkadı. İhtimal, biraz pislenmişimdir. Cebinden mendili çıkartıp yüzümü silerek temizledi. Biraz uzamış saçlarımı sulayarak kendi tarağıyla düzeltti. Elimden sıkı sıkı tutarak sınıfa geri götürdü. İri yarı kaba öğretmeni bir kenara çekip konuşmaya başladı. Biraz tartıştılar. Öğretmen, sinirli bir şekilde:

"En arkadaki sıraya geç otur." dedi. Ne defterim ne de kalemim vardı ama ben ilk defa talebe olarak sınıf sırasına oturdum. Noha amcam, komsomolların yani komünist partisinin genç kolunun başkanıymış. Öğretmen, başkan olan Noha'nın dediklerine bir şey diyememiş.

Ertesi gün Noha amcam bana Borandı ilçesinden alfabe kitabı, defter, siyah kurşun kalem, renkli kuru boyalar getirdi. Ayşe, eşyalarımı içine koyacak çantayı kumaştan dikmişti. 1941 yılının sonbaharında Noha'yı askere götürdüler. Alnı açık, ay yüzlü, yakışıklı bir delikanlıydı. Mamıt dedem gözyaşlarıyla sakalını ıslatarak ağlıyordu. Onun bu kadar üzülüğünü gördüğüm ilk, o andı.

Ondan sonra Orha'yı da götürdüler. Orha, daha evvel Fin Kış Savaşı'na katılmıştı. Bu sefer Mamıt dedem, hıçkırıklara boğuldu. İki oğlunun ardından dönemeyeceklerini hissetmiş gibi uzun süre ağladı. Son mektup, Kurlandiya Kuşatması'nda olan Noha'dan geldi. Ondan sonra haber kesildi. Şimdi elimde ortadan yırtılan yarım resmi var. Asker üniformalı. İnsan bu kadar necip olur.

Bana bakıyor. Dili yok. Ben altmışı geçtim. Yaşlandım. O hâlâ genç, delikanlı duruyor. Evlenemedi bile. Nesli de yok. Hiç olmazsa kâğıtta ismi kalsın diye romanıma kattım. Akralılık merhametine az da olsa karşılık vermeyi düşündüm, elimden gelen iyilik bu kadar.

Allah imanınızla necat buldursun, amcalarım.

KAMKA

On yaşına yaklaşmışım. Savaşın ikinci seneye geçtiği zamandı. Siyah keçimiz tarladan dönmemişti. “Birisinin ahırına mı girdi?” diyerek Ayşe ile birlikte dere kenarında ayakta duran evleri gezdik. Bulunmadı. Derenin tüm köşe kıyısına kadar baktık. Yine de yoktu. Geceleyin Ay gözüktü. Ayşe Ay’a kederlenerek baktı:

“Üç yetim çocuğuma merhametin yok mu? Hangi günahı işlediler onlar?” diye hıçkırıklara boğuldu. Ay konuşmadı. Ay’ın zayıf ışığıyla Ayşe’nin gözlerinden akan yaşlar parladı. Siyah keçi kaygısı ahir zaman gibi ağır olduğunu hissedip yüreğim ağrıdı.

Sabah hayvanların tarlaya çıkma zamanı gelince, Ayşe ile birlikte yine siyah keçiyi aradık. Her evden koyun ve keçiler seyrek seyrek çıktılar. Eşeğe binen pat burunlu Eralı dede onları bir araya getirip tarlaya yöneldi.

“Siyah keçi nerede?” diye Ayşe sordu.

“Kayınço, siyah keçi yere mi battı? Nerededir?”

“Allah Allah! Hâlâ bulunamamış mı?” diye ihtiyar şaşırdı.

“Şimdi ne yapacağız?”

Derenin öbür tarafında yerleşen evin yanından:

“Ayşe! Kızım!” diye zayıf bir ses duyuldu.

Basık evin kapısının önünde alçak sandalyede Kamka oturuyordu. Ayakları çok eskimiş kaftanla sarılıydı. Kam-ka malul idi. Güneşin gözü görünse, kapının önüne geçer, taş kesilir otururdu. Onu da kapıya kadar gelini Münire getirirdi. Kamkaların evi derenin doğu tarafında, bizim ev ise batıydı.

Kamka iğne ipliğe dönen elleriyle çukuruna kaçan yorgun bakışlı gözlerine siper ederek:

“Ayşe, dünden beri ne arıyorsun öyle?” dedi.

“Ah, nineciğim! Murtaza’nın kemiklerini mi arıyorum sanki. Siyah keçiyi arıyorum.” dedi Ayşe ah u efgan ederek.

“Hay Allah! Şu keskin acı acı konuşan dile bak!” dedi Kamka yorgun haliyle.

“Benim dilim acı olmasın da kimin acı olsun ki? Yavrulanmak üzere olan yapayalnız keçim kayboldu. Doğarsa, bu sefer çocuklarımın damakları yumuşar diye düşündüm. Bunlar süt görmeyeli çok oldu.”

Kamka:

“Hey yalan dünya!” diye ah çekti. “Zamanında zengin olan aile evladının açlık çekmesi ne kadar dehşet. Kayınvaliden Künıkey zengin bir kadındı. Millete her zaman ziyafet verirdi. Jolan-Janis boyundandı. Zengin Berdımбет’ten dul kalmıştı. Senin kocan Murtaza beyaz ata biner, nerede düğün, nerede kökpar yani milli atlı spor oyunu, işte oralarda bulunurdu. Şimdi onların nesillerinin bir kaşık süttten mahrum kalmalarına kim inanır...”

“Ya canım nineciğim, kahrolası şu zenginlik hakkında konuşma, lütfen. Münire pancar toplamaya mı gitti? Sen onu söyle.”

“Evet, az önce gitmişti, beni buraya oturttu.”

“Ben de gidiyorum. Yoksa şu Tasbet yine anne-babama küfrederek canımı burnumdan getirmeye kalkar.” dedi Ayşe.

Tasbet dediği adam tarlada çalışanların başıydı. Münire hanım, Kamka’nın geliniydi. Çocuğu yoktu. Kocası Musa’yı Murtazalarla birlikte tutuklayarak götürmüşlerdi. Malul ihtiyar kadına öz evladı gibi bakardı. Kamka’yı çocuk gibi kucağına alır kapıdaki sandalyeye oturturdu. Allah çocuk nasip etmemiş. Böyle bir kadına çocuk vermemesi ne kadar da acı. Çocuğu, seksen yaşını geçmiş felçli bir ihtiyar kadındı. Her gün ihtiyar kadını dışarıya çıkartır, kapının önüne oturtur, sonra kolhoz yani tarım üretim kooperatifi işlerine giderdi. Sabahtan karanlık çökene kadar çalışırdı. Kamka, sandalyede hareket etmeden beklerdi.

Şimdi de oturuyordu. Tanrı dağlarına doğru gözünü dikmiş bakıyordu.

“Siyah keçiyi hastalık kaptı. Şimdi arayacak gücüm yok. Pancar tarlasına gidiyorum.” dedi Ayşe.

Ben Kamka’nın yanında kaldım. Giderken Ayşe arkamdan yumruklayarak:

“Evde kalan çocuklara bak!” dedi.

Kamka:

“Ayşe, Barshan’ın arkasından vurma!” dedi. Ben ninenin yanına yanaşarak oturdum. Dulavratotu gibi çok hafif avucuyla başımı okşadı. Başımı güneş okşuyor gibiydi. İhtiyar kadın, hafif elini başımdan çekip yorgun gözlerini siper ederek dağa doğru baktı. Ben de baktım. Dağ yüksekliğini siyah orman kaplamış. Yığılan deve gibi taşlar vardı. Bazı yerlerde çayırmelikesi, erkeçsakalı boy almış. Ötede gökyüzüne doğru yarışarcasına uzanan yüksek dağlar.

Biraz sonra Kamka:

“Barshan!” dedi. “Baksana, senin gözlerin keskindir. Şu karayolun ötesinde kararmış çayırmelikesinin dibinde bir şey mi hareket ediyor yoksa bana mı öyle görünüyor? Gözlerim pek görmüyor.”

Baktım. Evet, her yerde çayırmelikesi. Fakat hareket eden bir şeyi göremiyordum.

“Gördün mü?” dedi Kamka.

“Hayır.” diyorum.

“Şu Manas’a doğru bak.”

Manas zirvesi buz kesilmişti. Ondan beriye doğru beyaz siyah orman vardı. Her tarafı kaplayan çayırmelikesine yine göz diktim. Hâlâ hareket eden bir şey gözüküyordu.

“Yok, bir şey nine.” diye ısrar ettim.

“Göründü. Ben görüyorum. Allah bilir, şu senin siyah keçindir. Yavrulanmış galiba. Git bakalım, git.”

“Ya nine, ama çok uzak. Hiçbir şey görünmüyor zaten.”

“Hadi git bakalım, n’olacak gidiver.”

Karayoluna bir iki kilometre kadar yol var. Çayırmelikeleri daha da uzaktaydı. Çare yoktu, Kamka’nın dediklerine inanmasam da ihtiyar kadını incitmeden yola koyuldum. Ne kadar çok çayırmelikesi vardı. Gidiyordum arkama bakmadan. Çayırdaki kuşlar uçuşuyorlardı. Paçalı bağırıtlıklar korkuya kapılarak hışımlandılar. Yalın ayağıma diken girip ayağımı acıtır. Kamka beni aldatmamıştır, inşallah, diyorum kendi kendime. Ben göremiyorsam, onun ihtiyar gözleri nasıl görebilir ki?

Moralim bozuldu. Köye dönecektim. Üstelik Ayşe, evde kalan çocuklara bak demişti. Biraz büyümüşlerdi tabi fakat akıl sahibi ben idim. Bir de işçiler başı Tasbet bana harmana gel, taş bastırıcaksın demişti. Yontulan, oyulan dev taşlarla buğday bastırırdık. Atı, yontulan taşa bağlayıp buğday bağlarının üzerinden yuvarlatarak ezerdik. Bazen başım dönerdi, at üzerinden düşerdim. Gitmezsen başına bela gelir:

“Ay senin ananı, babanı...” der sonra Tasbet. Halk düşmanının çocuğu, der, Sen de düşmansın, der. İşte ondan korkarak köye dönmek istedim. Birden sanki bir şey melemiş gibi geldi. Sesin çıktığı tarafa döndüğümde büyük çayırmelikesinin dibinde siyah keçim duruyordu. Evvela, şeytan mı diye korktum. Hayır, bizim siyah keçiymiş. Beni gördü ve tekrar meledi. Hemen yanına koştuğumda, küçücük çok güzel iki tane oğlaklarını gördüm. İkisinin de boyunlarında farklı renkte çizgiler vardı. Sevincimden ikisini de kucakladım ve köye getirdim. Oğlakların ipek yünleri yüzümü gıdıklıyordu, ikisinin de ağzı anne sütü kokuyordu.

Akşam Ayşe yetim kalan üç çocuğuna süt pişirip ikram ederek:

“Allah’ım! Buna da şükür, çok şükür!” dedi.

“Ayşe” dedim, “Kamka ninemin gözleri görmez ama nasıl oldu da keçimizi görebildi?”

“Kamka ninen boş adam değildir.”

“Boş değilse, Musa’yı niye döndürmedi?”

“Stalin’in şeytanları ondan daha güçlü. Bırakmıyorlar.”

Pencereden Ay gözüktü. Bizi görünce rahatlanmış gibi bulutların içine girdi. Ayşe sırtımı sıvazlayarak:

“Seni rencide ettim, bundan sonra sana vurmam “Kamka ninen tembihlemişti ya, bundan sonra vurmayacağım.”

ÜÇ KEÇİ

Bizim Jualı ilçemizin kar fırtınasını bilmezsiniz. Dünyayı bir darı kabuğuna sığdıran fırtınadır bu. 1943 yılın soğuk Şubat günleri çok kahırlanmıştı. Her dere başında büzülerek duran evler birbirini ziyaret etmez oldu. Şakpak Dağı niye o kadar sinirliydi, acaba? Bu, bir tek Yaratıcı'nın bileceği meçhul bir olaydı. Orha ve Noha'yı aynı anda savaşa gönderen Mamıt dede bile bu azaba dayanamadan:

“Böyle bir azabı çekmektense, oğullarımla beraber savaş cephesinde olsaydım, daha iyiydi!” demiş.

Kolay kolay yığılmayan güçlü adam böyle diyebiliyorsa, takatsiz kalan, ağızlarında süt kokusu çıkan üç yavrunun annesi dul Ayşe'nin yaşantısı nasıl olacak? “Deveyi, rüzgâr esip götürse, keçiyi gökyüzünde ara.” dememiş miydi dedelerimiz?

Hani yazın bulunan siyah keçinin ikiz oğlakları vardı ya çepiç olmuşlardı. Ayşe:

“İnşallah, önümüzdeki yaz döneminde sütümüz bol olacak.” derdi.

Fakat keçilerimiz açlık çekiyorlardı. Yazın gece gündüz demeden kolhoz işlerine bakan Ayşe'nin bazen gece vakitlerine kadar çalışıp toplayarak getirdiği, sonra iç odada sakladığı otları bitmişti. Yem yoktu. Yem bulunsa, kendimiz yemeye hazırдық. Ambara çalarak sakladığı iki üç çuval şeker pancarı vardı, onu da ateş koruna pişirerek yedik.

Adeta uluyarak bağırarak keçilerin çektiği azaba dayanmayan Ayşe yediğimiz şeker pancarının birazını açlığı giderecek kadar doğrayarak verdi. Dişlerine bile değmedi. Tekrar böğürmeye başladılar. Aç keçinin böğürmesini Allah duyurmasın! Aç keçi iğrenç varlık gibi; sakalları karışık, gözleri çakır, adama doğru şaha kalkar. Avrupalıların şeytan resmini keçi şeklinde çizmeleri boşuna olmasa gerek.

Hiç durmadan altı gün boyunca esen kar fırtınası yedinci günün gecesinde dinmeye başladı. Gökyüzü delinmişti. Gökten etrafını aydın halka sarmış olan, gözleri hastalanmış gibi bitkin Ay göründü. O zaman Ayşe yatakta uzanarak yatan bana:

“Kalk!” dedi. “Üzerine bir şey at!”

Ayşe'nin sinirlenmesini siz bilmezsiniz. Erkeğinden ayrılmış dişi kurt da aynı Ayşe de. İkimiz iki çuval, iki urgan alarak dışarıya çıktık. Sessizlik kaplamıştı etrafı. Köpekler bile havlamıyorlardı. Sanki üzerine beyaz kefen örtmüştü açlık çeken köyümüz.

Karayolunun üzerinde dağların yüksekliğine uzanan yolda kolhozun bir tek tınazı vardı. Yazın Moldarayım dedenin tepecik gibi topladığı tınazıydı. Bu diyarlarda ihtiyar Moldarayım'dan kaliteli usta tınazcı yoktu. Tınazı o kadar düzenli ki, bozmaya bile acırsın.

Kar kalın ve sert idi. Hafta boyu esen zehir gibi soğuk fırtına, karı teksif ederek iyice ezmiş. Bazen kürtüne gümbürtüyle düşüp batıyorduk. Ayşe buna memnun değildi.

“İz kalacak.” dedi.

Sanki arkasından avcı izliyordu ve hızına yetişemeyen yavrusuna dönerek bakan bozkır antilobu gibi bana bakıyordu.

“İzlerime basarak takip et.” dedi. “İki adam izi oluşmasın.”

Ayşe'nin attığı adımları uzundu. Ayşe uzun boyluydu. Genç gelin iken zarif ve ince kızmış. Babamız Murtaza ise mekânı cennet olsun kısa boyluydu. Akranları:

“Şu kadını nasıl döveceksin? Seni ikiye katlar.” diye gülmüşler. Evet, Ayşe güçlüydü. Kendisi hem duldu hem de cılızdı. Şu devirde nasıl geçiniyordu acaba, aklım ermiyordu? Ayşe'nin adımlarına benim adımım yetişmez. Ayağımı sağlam atarak zar zor takip ediyordum. Tınaza varıncaya kadar balık gibi terledim, korktum.

Tınaz kemirilmiş gibiydi. Boşluklar oluşmuş. Boşluğuna kar dolmuş. İlk olarak dolan karı ellerimizle zorla temizledik. Sonunda yorgun halimizle temiz otlara ulaşabildik. Otları ellerimizle çekip büyük çuvalın içine sığıştırarak koyuyorduk. Bizim Töskey'in otları ne güzel. Kuzu

işkembesinde pişen ağız sütü gibi. Ne eylersin, mal değildik, yoksa hepsini yemek istersin. Birden hoş ot kokusu sardı ortalığı. Soğuk kış değil, neşeli yaz geldi sanki. Keklik otuyla karışan buğday ile çemen otu, sorguç otu ile süpürge çiçeği, kokusu yağlı olan efedra ile pelin otu, kırmızı yonca, malva ile tüylü kısamahmut ve niceleri yaz mevsimindeki gibi buram buram kokuyorlardı. İmkân olaydı da bütün tınazıyı alıp götürüydim. Tınazın oyuğuna yatarak, hiç hareket etmeden uyusam keşke, ne güzel.

Fakat Ayşe bana seslendi. İki çuvalı ayaklarımızla basarak sıkıştırdık ve urganla sardık. Bir çuvalı Ayşe benim arkama yükledi, sonra göğsüme urganın ucunu sararak bağladı. Kendi çuvalını hiç zorlanmadan arkasına atıverdi. Bu şekilde geldiğimiz gibi izlerimizi takip ederek döndük. Altı gün esen kar fırtınası azmış gibi, Ayşe:

“Kar fırtınası tekrar olsa da izlerimizi kapatsa iyi olur.” dedi. Sonra gökyüzüne baktı. Kenarında aydın halka çizilen Ay kederli gözüktü. Gökyüzünde Ay kederlenirse, yeryüzünde yaşayan bizim gibi fakirlere ne çare. Tanrı yar ve yardımcımız olsun. Tasbet’in kahrından muhafaza etsin bizi. Tasbet öğrenirse, Ayşe’yi de beni de mahkemeye verirdi muhakkak. Zaten halk düşmanı, vatan haini denen ölüm mührü vurulmuştu alnımıza.

Geçen yaz mevsiminde Sartay isminde sefalet içinde yaşayan dede mahkûm olmuştu. Kendisi meşhur Momışulı Baurcan’ın yakın akrabasıydı. İşlediği suçu ise; onun bir tek eşeğini Tasbet alıp yaz boyunca siloya götürmüştü ve buğday taşıtmıştı. Bunu gören Sartay ise:

“Ne benim eşeğim gerçekten kayboldu, ne de şu devlet...” demişti. Çok sinirlenmişti. Tasbet bu sözü duyar duymaz hemen polisler şikâyet etmiş. Ondan sonra Sar-tay ortalıktan kayboldu.

O anda bende korku yoktu. Neşeli yaz mevsiminin bir çuval nurunu üzerine almış insanın hiçbir kaygısı olmaz zaten. Fakat Ayşe korkuyordu. Ay’a bakıp bakıp kederleniyordu.

AY IŞIKLI GECELER

Soğuk Şubat ayının beyaz kar fırtınası bir gün dindi. Cin çarpmasından dinen şaman gibi kesilince, gökyüzü açıldı ve perdesiz pencerede Ay ışığı çiseleyerek duruyordu. İki çuval ot gelince keçiler ağılalarını kestiler. Uykumuzu rahatlıkla alacaktık. Gece uzun idi. Ayak izlerimiz kapının dışında duruyordu.

İşte o zaman, üç yetimini uyutmak için Ayşe masallar anlattı. Bizim için bu geceler, mübarek geceler gibi Allah'ın rahmetinin sağanak sağanak yağdığı anlardı. Bazen Ayşe'yi tanıyamaz olurdunuz, hemen değişiverirdi. Uzun gecelerde bizlere her türlü hikâyeler anlatarak sanki kendisi de içindekilerini boşaltıyor gibiydi, derdine derman söyler gibiydi.

Bizim halamızın, Köksay'dan Nuralı isminde Kırgız-la evlendiğini, kör kayınvalidesinden duymuş. Babamız Murtaza'nın annesi Künıkey'in kocasının ikinci hanımı sonradan kör olarak kalmış. Destan anlatır gibi şiir diliyle anlatmaya başladığı anda, bizler içimizden nefes alır dinlerdik.

Meğer zengin Kırgızlarmış. Manas zirvesine ulaşarak yaylaya çıkarlarmış. Yayla ismi Maydantal mıydı Ögızkorğan mıydı, bilemem. Yaylayı kendisi görmese de Ayşe adeta cennet yamaçlarına benzeterek tatlı tatlı anlatırdı. Yaylaya Kırgızlar atla, deveyle, öküzle göç ederlirmiş. Üst tarafı zirve, altı ise uçurum, yalın ayak yılankavi yol olurmuş. O zaman Kırgızlar:

“Kazak gelinin gözlerini bağlayın, başı dönerek uçuruma düşer.” deyip halamızın gözlerini başörtüyle sararak bağlamışlar. Buna benzer çok ilginç hikâyeler anlatarak sonunda:

“Şu Kırgızlar, babaların sağ iken sık sık gelirlerdi, ilişkiyi kestiler.” diye ah çekti.

“Abdibek, Susar isminde yeğenlerimiz vardı. Abdibek askerliğe gitmiştir. Sanambübü isminde eşi vardı. Kırgız Ata yani Nuralı eniştemiz ihtiyarladı. Zor oturup kalkıyordur.” dedi.

“Uyumadınız mı?” diye sordu Ayşe bir ara.

“Hayır hayır, daha ilginç şeyler anlatır mısınız?” diye rica etti kız kardeşim Kurmaş. Erkek kardeşim Batırhan'dan ses yoktu, uyumuştı herhalde. İşte o anda Ayşe, kendi çocukluğunun tatlı günlerine doğru uzanan yolculuğa çıkar. Göz önüne Kara dağın altında yatan Burıl dağ gelir. Burıl dağın eteğinde yerleşen Yesey ağabeyin köyünü görür. Örölmüş saçlarıyla genç kızcağız yakın arkadaşlarıyla birlikte bir taştan öbür taşa zıplayarak kekliğin yumurtasını arar. Aramaları o kadar ilginç gelir ki dağın tepesine kadar çıkarlar, sonra kızlar aşağıya inemeyip ağlarlarmış. Hepsinden önce Ayşe tepeye çıkarmış. Büyük taşlardan inemeyen ve ağlayan kızları köydekiler görür görmez zorla indirirlermiş.

“Yesey babamız altı kardeşlirmiş.” dedi Ayşe. “Matay, Sasay, Esey, Nurabay, Karakul. Ya Allah, birisini unuttum. Ha, Tatay! Matay mıydı, Sasay mıydı yoksa? Mekke'ye gidip dönmemiş, şu anda cennette diyorlar. Babamız Yesey'in üç hanımı varmış. Birincisi, bizim köyümüzde olan Doşanay dedenin ablası Tengekız isminde olan kadındı. Ondan Süttibek ve Auagül dünyaya gelir. Süttibek'ten sizin Tölen dayınız dünyaya gelir. O şu anda savaştı. Allahım, yalnız başına gitmiş, yar ve yardımcı ol! İkinci eşi ise, benim annem Gülhan. Bektöbe'deki Sırgeli boyuna sinmiş Alşı'nın kızı. Gülhan'ın annesi, Turğan hanım. Tabipmiş. Yesey'in Gülhanı üç çocuk doğurmuş. Ben Ayşe, Rahman ve Ziba'yı doğurmuş. Gülhan annemin kardeşleri de Bektöbe'de oturuyorlar. Sali, Kali, Böpetay, Satay. Ah, onları da görmeyeli epey oldu. Murtaza varken onlar devamlı gelip gidiyorlardı. Evet, olup biten aynen civcivin aklıyla, bozdoğanın kanadıyla oldu. Murtaza'nın “halk düşmanı” olarak ilan edilmesinden sonra evimize gelmeye korkuyorlar herhalde.”

“Anne, o zaman, Murtaza tüm halka mı başkaldırmış?” diye dayanmadan sordum.

“Yahu, ne başkaldırması? Zenginin çocuğu diyorlar, Troçki diyorlar, Riskulov diyorlar, atacaklarsa iftira çok ki.”

“Troçki, Riskulov nedir?”

“Ben ne bileyim, Stalin'e muhalif diyorlar.” Birden Ayşe'nin sesi soluğu değişti:

“Sakin sen sen ol bu tür kelimeleri ağızdan çıkarma sakın!” diyerek uyardı.

“Her ne ise anne, bırak onu da kız günlerini anlatsana.” diyerek sohbeti yine canlandırdım. Ayşe kızdığını unutarak gülümsedi ve kızının başını okşayarak tekrar tatlı günlerine döndü.

“Süttimbek dayımın evinde olan yengem Anargül, mekân-ı cennet olsun, ilginç insandı. Kendisini on dört veya on beş yaşında getirmişlerdi. İhtimal, o zaman benden biraz büyüktü. Çocuktuk henüz. Bizimle birlikte oynamaya koyulurdu. Dağa çıkar sakız toplardık. Dağa çıktığımızda, iniş tarafı avuçlarına sığarcasına küçük görünürdü. İşte o zaman yengem büyük taşın üzerine oturur inişe bakar ağlardı:

“Tastöbe Kölkaynar’ım benim.” diyerek uzağa bakar ağlardı. Meğer Tastöbe Kölkaynar, onun doğduğu köy imiş. Janbay Janıs boyunun yerleştiği yermiş. Orası da pek uzak değilmiş, Ayşe gülmeye başladı. Ayşe gülerse, bizler de sevinirdik.

“Yengeciğim, niye ağlıyorsun?” diye sordum.

“Köyümü özledim. Köyün kadrini evlendiğinde bilirsin.” dedi yengem. Tam da dediği gibi çıktı.”

Ayşe ah çekerek:

“Çok geçmeden ben de evlendim ve Burıl’ın dağını özlemiştim. Kısmetmiş, Murtaza gelip beni görmüş. Allah’a şükür, böyle bir şey de varmış kaderimizde. Murtaza’nın bir kız kardeşiyle Süttimbek dayım evlendi. Sonra da Tastöbe Kölkaynar’ım benimle evlendi. Aslında Süttimbek’in kız kardeşiyle Murtaza evlenecekmiş. Değişim mi ne yapacaklarmış?”

Ayşe dudaklarını şak etti.

“Meğer kadermiş, on altı yaşında buraya ben gelin olarak geldim. Murtaza benden önce iki defa evlenmiş. Birincisi, şu Janabay boyundan eski Bayzak Datka’nın torunu olan Kabılbek’in kız kardeşi. Erken vefat etmiş, merhume. Sonra tekrar o köyden birisiyle evlenmiş. Onu çocuk doğuramadı diye mi yoksa başka bir sebepten mi, bilemem anasının evine geri yollamış. Sonra da benle evlendi Gelin olduğum gün beni beyaz bir ata bindirdiler. Burıl dağın Kırşındı köyünden sabahleyin çıktık. Tüm Baytana boyu uğurladı bizi, yar yar diyerek. Altımda at takımı, kuyruk kısmına kadar gümüşleyerek sırmayla örtülmüş beyaz at. Yol üzerinde Küyik boğazı denen dağ boğazı varmış. Orada biraz durakladıktan sonra yolumuza devam ettik. Şakacı arkadaşları, Joldasbek’in babası Sapa. Murtaza ile Sapa beyaz elbise giyinerek beyaz ata binmişlerdi. Daha başka adamlar da vardı. Öğle vaktinde Teris nehrini geçtik. Baktık, ileride bizi bekleyenler vardı. İlk olarak beni kucaklayarak öptüler, benim yanımdan hiç ayrılmayan Bayan yengem vardı. Güneş batana kadar şu Mınbulak köyüne gelmiştik nihayet... Şu zamana bak, bir rüya gibi.”

Ayşe sessiz kaldı. Öksürmek istemiş gibi yutkundu, vücudu titredi ve biraz sonra sesli sesli ağlamaya başladı. Bizler korkuyla annemize baktık.

“Anne, tamam anneciğim ağlama!” diyerek Kurmaş teselli etti. Ay ışıktı o gece hiç görünmedi. Ev üstündeki kamışlar hışırdadı. Rüzgâr tekrar tekrar esti. Fırtınası dinmeyen ne biçim bir yer burası. Yoksa Ayşe’yi kamışın titremesiyle teselli etmek isteyen ervah-ı salih miydi?

Ayşe yorganımızı üzerimize örtüp başımızı okşayarak:

“Yeter artık. Gözlerinizi kapatın.” dedi.

Gözlerimizi kapattık. Üzerimizi Ayşe’nin hüznüleri örttü. Dördümüz birbirimize sarılıp uyuduk. Sahi, Ay bu gece niye gelmemişti?

NEVRUZGÖK KUŞU

Ertesi gün karlar birdenbire eridi. Gece evin üstünde olan kornişin kamışlarını hışırdatan Altın Kürek rüzgârı imiş. Rüzgârın ismi “Altın Kürek”. İnsanları titreten, iliklerine kadar işleyen, kemikleri sızlatan, canavar gibi kış kıyametini bir gecede karmakarışık eden “Altın Kürek”. Sadece karı temizlemez, insanların kaygı ve kederini de telaşını da hafifleten altın kürektir.

Bu sene rüzgâr meleklerin kanat çırpmasıyla adeta esiyordu. Kara niyetli karabasanların zehirli tırnaklarından, çaresiz kalan insanı kurtaran hayır gücüdür. Ayşe diyor ki, şeytanlar ile melekler her zaman savaşıp dururlarmış. Yoksa ben nereden bileyim? Şeytanı da meleği de görmedim ki. Göze çarpmadan savaşan ne biçim güçler onlar? O gün Nevruzgök kuşu gelmişti. Kuyruksallayan kuşlara bizde böyle isim verirler. Ayşe şöyle seslendi:

“Hoş geldin Cennet Kuşu! Yuvan bozulmasın, civcivlerine kanat bitsin!”

Serçe büyüklüğünde olan kuşa bu şekilde tapınırcasına hürmet ediyorlardı, çok enteresan. İnsanlardan hiç ayrılmayan yaramaz serçe kuşu. İki gözü boncuk gibi simsiyah, gökyüzü gibi renge bürünmüş, çok güzel bir melek. Gerçekten melek olabilir. Güçlü olmak için kocaman ve hırçın olmak şart değildir. Mesela, W.Chirchill’in yanında Mahatma Gandhi ufaktı. W.Chirchill gibi asker elbisesi de yoktu. Sigara da içmedi. İçki de. Tabanca da kullanmadı. Tamamen çırılçıplaktı. Beline bağlanan kumaştan başka bir şeyi yoktu. Kimseye çirkin kelimelerle hitap etmiyordu. Kaşlarını çatarak kızmıyordu. Hiçbir mermiye ihtiyaç duymadan W.Chirchill gibilere galebe çaldı.

Nevruzgök Kuşu, iyiliğin sembolüymüş.

O gece Ayşe hikâyesini anlatmaya devam etti. Ona vesile olan yine Kurmaş idi. Azıcık yemeğimizi yer, gaz lambasını söndürür uyumaya koyuluruz. Erken yatağa uzandığımızdan mıdır nedir, uyku gelmezdi. Erken yatmayalım desek de gaz yağı yoktu ki. Gaz yağından tasarruf etmek lâzımdı. Gaz yağı olmadan lâmba yanmaz. Gerçi bazıları hayvan yağlarına fitil batırarak yakarlardı. Ona hayvan yağını nereden bulacaksın? Hayvan yağı bulunsa, sade su çorbayı neden içelim ki? Yağ gibi dona kalalım en iyisi. Milletin kışın erkenden yatması bundandır.

“Anne, meğer senin bizden başka daha çocukların olmuş!” dedi Kurmaş.

“Ah seni yaramaz kız, neler neler hatırlatıyorsun sen.” diyerek Ayşe doyulmaz sohbetine evvela isteksiz başladı.

“Evet, vardı. Hem de üçünü verdi Allah. Ta kendisi verdi, kendisi aldı. İlkimiz oğlandı. Murtaza merhametliydi. Allah ona rahmet eylesin. İlkimize Kuttıbay ismini verdi. Kut getirsin demişti. Kör ninem, mübarek, kucağına basarak yetiştirmişti. Bir yaşı doldurur doldurmaz çiçek hastalığından vefat etti. İkincisine Murtaza, Yeltay ismini vermişti. Halkı idare eden böyle birisi varmış eskiden. Onun ismini verdi işte. O da çiçek hastalığından öldü. Üçüncümüz kız bebeği idi. İsmi Setgül idi. Allah muvaffak kılsın diye bu ismi verdik. Tıpkı Murtaza gibi bembeyaz, kabuğu soyulmuş yumurta gibi güzeldi. Biçareye nazar mı değdi bilmem, o da vefat etti. Birden sonra öbürü derken, üçünü de kaybettik. Murtaza’nın saçları bembeyaz olmuştu. Sonra kolhoz dönemi başladı. Malımızı elden aldılar. Millet açlığa dūçar oldu. İnsanlar açlıktan ölüyorlardı. İşte böyle dehşet dönemde Barshan doğdu. Eylül’ün son günleri idi, Murtaza 28 Eylül derdi. Babanız dindar idi, çok kitap okurdu. Sonra...

Barshan da çiçek hastalığına kapılmıştı. Çok kötü hastalandı, ölür diye ümidimizi kesmiştik. Çökmüştü, bitkin hale düşmüştü. Bir tarafından açlık, diğer taraftan çiçek, insan ölümü bir oğlağın ölümü kadar bir şey idi. Allah ömrünü uzak etsin, o dehşetten sapasağlam çıktı Barshan. Yaramaz olması ondandır. Daha doğmadan elem çeken adam nasıl sessiz sakin olsun ki? Sizler ise Kurmaş, Batırhan ikiniz çiçeğe maruz kalmadınız, iyi büyüdünüz.

Allahıma sonsuz şükürler olsun. Kim bilir, Kuttıbay, Yeltay, Setgül sağ olsaydılar, bugünkü halimiz iyi olur muydu? Evlat da dayanaktır esasında. Işığı görür görmez gözleri kapandı evlatlarımın. Allahım, mekânları cennet olsun! Murtaza ile buluştur n’olur! Orada Murtaza’nın iki oğlu, bir kızı

var, burada ise benim iki oğlum ve bir kızım var. Allah ne kadar adildir. Kim bilir, belki onlar bizden daha da mutlu hayat sürüyorlar. Böyle gaddar dünya, yalancı zaman öbür tarafta belki hiç yoktur. Hadi yatın artık.” diyerek Ayşe birden sessiz kaldı.

Pencereden Ay gözükiyordu. O anda Ay’dan başka “Nasılsın?” diyen kimsemiz yoktu.

KÜÇÜK MELEK ELZA

“İnsanın kafası, Allah’ın topu.” demişler, hangi yöne teperse, oraya doğru yuvarlanır gidermiş. 1941 yılının yaz aylarından başlayarak dünya karma karışık olmuştu. İnsanlar Batı’ya göç ediyorlardı. Esasında onlar asker idi. Batı’dan Doğu’ya doğru ise kurşun gibi havada akıp giden trenler vardı. Bizim Mınbulak köyümüzün inişinde, Teris nehrinin boyunda demir yolu avuca sığarcasına ayan beyan görünür. Trenin sık sık gelip gittiğini fark ederdik.

Gelen trenlerden birisi Borandı İstasyonu’nda duraklayıp sürgünleri indirdi. Bu olayı büyüklerden öğrendik.

“Kimlermiş, kimlermiş?” diyerek köydeki Kazaklar rahat durur mu?

“Almanlar imiş.” dedi birisi.

“Nasıl Almanlar ya? Savaş bize ulaştı mı ki?” diye irkildi köy halkı.

Bunun cevabını çok gecikmeden kulaklarımızla duyup gözlerimizle gördük. Bizim köyümüze merdivenli araba, kutu araba ile birlikte sıraya geçerek göçmenler geldi. Hepimizi okulda topladılar. Toplantıda ilçeden gelen deri paltolu temsilci konuştu. Kolhoz müdürü, kasaba müşaviri, bir de uzun boylu birisi vardı Rus’a benziyordu. Temsilci konuştu:

“Dostlar! Bugün köyünüze yirmi Alman ailesini getirdik.” dedi.

“Alman da nereden çıktı şimdi?” diyerek Saparbay Dede korktu.

“Alman’la savaşmıyor muyduk?” diye Alikul ekledi.

Temsilci:

“Sakin olun! Kolhozcu dostlar! Bu Almanlar bildiğiniz gibi değil, farklıdır. Bunlar faşist değil. Volga nehrinin boyundan gelenlerdir bunlar.”

“Nasıl oldu, Yedil Irmağı’na kadar mı geldiler?”

“O zaman faşistler Kazakistan’a kadar gelmişler?”

Soru çoğaldı. Temsilci sıkıldı. Deri dikili paltosunun cebinden mendili eline alarak yüzünü sildi.

“Hayır!” dedi temsilci.

“Faşistler Volga’ya kadar gelemezler, gelmeden öldürülürler.”

“O zaman Yedil’deki Almanlar niye göç ediyorlar?”

Temsilcinin zorlandığı nokta bu idi. Almanları Stalin’in emriyle sürdüklerini söyleyemiyordu. Söylese kellesi gider. Artık temsilcinin kabadayı gibi davranmaktan başka çaresi yoktu:

“Kolhozcu dostlar! Hükümet ile parti işine şüphe atmayın. Yoksa hükümet ile partinin siyasetine karşı mı çıkıyorsunuz?”

Millet sessiz kaldı. Temsilci yolunu bularak:

“Şimdi konuşma sırası Alman kardeşlerimizin adına konuşacak olan Otto Bauer’de.” dedi.

Karakbay Dede yanındakine:

“Otlat, bağırmı diyor?” diye fısıldadı.

“Şiş, konuşma!” dedi yanındaki.

Alman Rusça konuştu, bizler hiçbir şey anlamadık. Temsilci anlattı.

“Dostumuz Otto Bauer; böyle zor şartlarda aranızda yer vererek Almanları kabul ettiğinizden dolayı teşekkür ediyor. Alman milleti iş sever, iş dediğinde hazır duran çalışkan millet diyor. Kolhoz için büyük yardımları dokunur. Nasıl bir iş olsa da kaçmaz diyor.”

Otto Bauer yüzünde siyah nükte gibi beni olan, uzun boylu, iriyarı idi. Temsilcinin Kazakça tercümesini anlamasa da başını sallıyor, tebessüm ediyordu. Temsilcinin tercümanlığını güçlendirmek istemiş gibi:

“Arbayt arbayt, iş iş...” diyordu.

Sonunda toplantı bitti. Bitmeden önce kimlerin evine kimin gideceği belirlendi ve listesi okundu. Listeyi muhtar Juankul okudu. Listeyi okurken bir yerde:

“Ayşe Berdimbetova! Anna Wolf, iki kızı var: Emma ve Elza.” dedi.

Böylece Emma ve Elza ile birlikte Anna bizim eve geldi. Emma benden büyüktü, Elza ise bebektir. Anna onu kucağına alarak getirdi. Elinde ise beyaz siyah başörtüyle sarılarak bağlanan bohçası vardı. Emma'nın elinde de bir düğümlük bohçası vardı. Tüm dünyası bu kadar. Çok sonradan Anna anlatıyordu:

“Ne güzel evimiz, ineklerimiz, domuzlarımız, ördek ve kazlarımız, tavuklarımız vardı. Hepsini kaldı. Bir gecede askerler hepimizi trene attılar. Şimdi ise ulaştığımız yer Mınbulak köyü.”

Burada da bizim evimiz var. Sağa sola uzanan evimizin bir yanında kendimiz, ikinci odada ot, tezek, bir tek inek, bir iki keçi var. Orta kısmında ise odun ve diğer ufak tefek eşya yer almıştı.

Ayşe:

“Bir odada beraber oturalım diyorsan, hem şu boş odayı düzene sokarım diyorsan, sen bilirsin.” dedi Anna'ya.

Fakat onun dilini Anna anlamıyordu. İkisi de dilsizler gibi el hareketiyle anlaştılar. Anna:

“Gut gut.” dedi.

Böylece benim ilk Almanca öğrendiğim kelime “Gut” oldu. Anna, sarı gür saçlı, güzel kadındı. Büyük kızı da kendisine benziyordu. Yaşı küçük olmasına rağmen ayak kolları çekiç gibiydi, iri yarıydı. Küçük kızı yarı diri, yarı ölü gibiydi. Önceden mi böyleydi yoksa tren yolculuğu çok mu ağır geçti, o tarafını bilmiyorum. Gözü sulu değildi fakat bazen inliyordu. Gülümsemesini bilmiyordu. Akıllı ermemiş bebek de olsa yeşil gözlerinde hasret, rengi kaçmış gökyüzü gibi derin keder vardı.

Savaşın ilk yılı idi. Soframızda yine bir şeyler vardı. Misafirlerimize ikram ettik. Sonra Anna çok oyalanmadan işine baktı. Hayvanın olduğu odanın bir köşesini temizleyerek, ortasına ağaç yerleştirerek Ayşe'nin topladığı pelin otlarla çevirdi. Tavuk kümesi gibi ayrı bir oda oldu. Oda içindeki minicik odaydı.

Anna'nın eşi askerlikteymiş. Sonra kendi kendime derim. Madem askerliğe gitmiş o zaman savaştadır. Almanlara hatta faşist Almanlara karşı savaşıyordur. Alman olsa dahi. Demek buna inanmış. İnanmışsa, neden sürgün edildiler?

Bu dünyanın bizim bilemediğimiz sırrı çok. Dünya menşei itibarıyla düzenli, doğru yaratılmıştır. Fakat sonradan güçlüler çıktı, zayıflar çıktı ortalığa. Adaletsizlik ondan oluştu. Gerçek adalet eşitliktir. İnsanların hepsinin eşit olması lazım. Hâlbuki insanlarda böyle bir adalet var mıdır? Birisi zengin, diğeri fakir. Birisi kuvvet sahibi, diğeri güçsüz. Birisi semiz, diğeri zayıf. Dünyada adalet yer verilmemiş. Biri yüksek, diğeri alçak. Bazılarının ise penceresi camsız, koyun işkembesi gibi. Öyle ise gerçek adalet hiçbir zaman, hiçbir devirde olmayacaktır. Şu anki adalet, adalet dediğimiz şey ise tecelliden ibaret.

O inceciğin de belkemiği kırılmış. Adaleti ayağıyla ezip geçen, onur ile namusu beş para saymayan siyaset denen nifak var. Siyaset, genelde koltuk için mücadeledir. Koltuk ise, güçtür. Güçlü olmak için koltuk adına mücadele edenlerin öz anne babasına, aynı memeden süt emen kardeşlerine acımadığını tarih hiç yorulmadan yorumladı. Öyle olduğunu gösterdi ve gösterecektir de.

Koltuk mücadelesinin ötesinde ise, ağız var. Kanaatsiz ağız açılır. Kazağın: “Fakir zengin olmak ister, zengin ise ilah olmak ister!” demesi boşuna değilmiş. Doymak bilmeyen ağıza sahip olan padişah, âlemi eline almak ister. Âlemi Allah'tan başka kimse alamaz. Ondan sonra savaş çıkar. Savaş ise, kan revandır, her yeri kaplayan acı ve kederdir. Padişahlar düşman kesilirler, halk ise helak olur.

İşte o kederin bir damlası da şu bizim evimize düşer. Birkaç gün geçtikten sonra Anna, Ayşe'yle eskisi gibi değil, Kazakça konuşur oldu. Emma de kabiliyetliymiş, biz de onunla anlaştık. Konuşamayan sadece Elza vardı. Onun dili, inilti idi. Süt verdik, kaymak verdik, elimizde olanların hepsini ağzına götürdük, ama...

Bir gün sabahleyin Anna odamıza geldi. Ayşe'den:

“Bu köyün mezarlığı nerede?” diye sordu.

“Ne mezarlığı ya?” dedi korkudan fırlayan Ayşe.

“Elza...” diyerek Anna ellerini yüzüne götürdü.

Bizler korkarak yataklarımızdan fırladık. Çevresi henüz çevrilmemiş bîtap halinde olan yetim mezarlık, Berdimbet deresinin baş tarafında idi. Karayolunun üzerindeydi. Önceki toplantıda konuşan Otta Bauer ve bir iki Alman geldi. Kendilerince bir şeyler konuştular. Bizler anlamıyorduk. Anladığım tek şey: “Müslüman, Müslüman!” demeleri idi.

Ne var ki, Elza’yı mezarlığa değil, ondan biraz aşağıda olan Berdimbet Deresi’nin önünde, toprak ocağı kadar yere kazıp gömüverdiler. Karınca yuvası gibi toprak tepciği, bembeyaz karın ortasında siyah bir leke gibi kaldı. Bembeyaz dünya yüzündeki darı kadar ben gibiydi. Tabi ki, genelde “bembeyaz dünya” dediğin şey üvey evlat gibi yapayalnız köyü tasvir ederler fakat bu ifade tüm dünya için söylenemez. Dünyanın genel yüzü lekeli, kan lekelidir.

Otta Bauer ve diğer Alman erkekler bir günde kayboldular.

“Nereye gittiler?” diyorduk.

“Trudarmiya’ya işçi askerlik olarak götürdüler.” dediler. Bundan sonra onları hiç görmedik. Kalan Almanlar ise, havalar ısındığında kendilerine ev yapıp Kazakların sağa sola uzanan evlerini terk ederek taşındılar. Bilmem kaç yıl geçtikten sonra hep yurt içi ve yurt dışı seyahatlerden sonra geldiğimde “Alman Sokağı” diye isimlendirdiğimiz sokak vardı. Evleri güzeldi. Bağ ve bahçeleri vardı. Sanki onlar kismetli yerlere yerleşmişler gibi. Anna ihtiyarlamıştı. Emma büyümüşü ve başka bir Almanla evlenmişti. Ufak bir dükkânı varmış, tek gözlü eşi ise depo işçisiymiş. Yıllar sonra evine davet etti. Ziyafet verdi. Sonra Emma’nın bir şişe votkasını içtik.

“Gut gut, zer gut.” dedim ben.

Gülümsediler.

MÜSLÜMANLIK ALAMETİ

Yüce Yaratıcı, âlemin Rabbi ta o baştan Âdem Ata ile Havva Ana'yı dünyaya gönderdiğinde, bu ulu ata ve anamızın suret ve sıretinde hiçbir eksiklik yanları olmamış. Fazlası da eksigi de yokmuş. Kısacası mükemmellermiş. Âdemoğlu şüphesiz sonsuz sanatkâr Kudret'in eliyle, sonsuz ilmiyle yaratılmıştır. İnsanın vücudunda ne eksiklik var? Kulağı mı fazla? Kolu, ayağı fazla mı? Hepsini ama hepsi yerine yerleştirilmiş.

İnsanın yaratılışı dünya ve âlemin yaratılışı gibi pürüzsüz dikilmiş. Mühendis dediğimiz insanlar makine yapıyorlar, saat yapıyorlar. İmha eden aletleri tamir etmekle, yapmakla çok kazanıyorlar. Fakat insanı yapma çabaları örnekleri var ise de insanı yapamıyorlar. Robotların ruhu yok, hissi yok. Sevinemiyor, kaygılanamıyor, hayal edemiyor.

Öyle ise, Allah'tan başka kudretli kimse ve hiçbir şey yok. Ama gele gele insanlar insan yaratılışından, teninden eksiklik bulmuşlar. İnsanlığın hepsi değil, büyük ölçüde bir kısmı.

Meğer onların fikirlerine göre erkeğin uzvunda, teferruata inersek, sadece bir uzvunda, yine teferruata inecek olursak, erkeklik alametinde küçücük kusur varmış. Erkeklik alameti budanmamış. Kesilmemiş olanı ise minicik deri imiş.

İşte şu minicik deriyi usturanın keskin gözüyle kesip atarsa, sevap işlenirmiş. Yoksa büyük günah! Herhalde o günahın şiddetli cezasını ölüm ötesinde göreceksin. Öbür tarafta ebediyyen cehennemde ah u efgan etmektense, bu dünyada ufacak acıya dayanarak omuzlarında taşıdığın batman ağırlığında olan borcu ödemek daha iyi.

Ayşe bunu çok merak etti. Çok zor, Mınbulak' ta çocuğu sünnet edecek kimse yoktu. Önceki sakinlik dönemlerinde Türkistan kentinden gelip sünnet bayramını yaşıtan ve ücret olarak her sünnet edişinde hayvan toplayan Seyyid Kara da gelmiyordu.

Murtaza olsaydı, Ayşe merak etmezdi. Oğlunu sünnet ettirmek babanın borcudur. Fakat Murtaza'nın borcu, Ayşe'nin omuzlarındaydı. Alnına öyle yazılmış. Baş eğmekten başka çare yoktu. Berdımбет Deresi'nin güzelliği kaybolmuştu. Güller solmuş, kelebek avlayan kırlangıç uçmamıştı. Onun yerine kalabalık uçan örümcek ağ zamanıydı. İhtimal, kırk ikinci yılın sonbaharı idi.

İnatçı kara kısraktan kalan tayın üzerinde yaslanarak, derenin bodur bitkisine otlanan atlara bakarak oturduğumda, Ayşe beni fellik fellik ararmış. Nefes nefese yanıma yetmişti.

“Ey Barshan, hadi eve gel!” dedi.

“Oldu ki?”

“Gelince söylerim, hadi gel.”

“Atı ne yapacağım?”

“İşçi başı Tasbet adam gönderecek.”

Ayşe'nin dediklerini yapma da bakalım ne olacak? Allah göstermesin. O tayın üzerine zar zor oturan beni değil, gerekirse, Tasbet'i attan düşürür. Öyle de oldu zaten. Tabii ki, Tasbet' in suçu vardı. Diline dikkat etmezdi. Lanet okurdu. Ağanın karısı derdi. Halk düşmanın, hainin karısı derdi. Ayşe bir ağladı, iki ağladı, sonra dayanamadı, harmanın başında bir grup insanın önünde Tasbet'i atın üzerinden fırlattı. Tasbet ise, şikâyet edecekti. Millet sakinleştirdi.

Eve geldikten sonra Ayşe büyük kazanda su ısıtarak beni iyice yıkadı. Çamaşır sabununa kıymadı. Amerikan bezinden dikilmiş de olsa tertemiz gömlek giydirdi. Hava sıcaktı, yine de üzerime sarı kürk, beyaz tavşan şapka giydirdi.

Ne olduğuna anlam veremiyordum, kardeşlerim şaşkın şaşkın bakıyorlardı. İhtimal beni düğüne gidiyor diye düşünmüş olmalılar, bizi de götürün diye ağlamaya başladılar.

Ayşe onları:

“Susun!” diyerek sakinleştirdi. Kaçmasın diye elimden sıkı tuttu ve birkaç dereden geçirerek muhtarlığın evine getirdi. Juankul köy muhtarına her gün lanet okuyup nefret ediyordu hani, bu da ne

diye hiç anlam veremedim. Eve girdiğimizde, kahkaha atarak konuşan ihtiyarlar, fısıldaşarak konuşan ihtiyar kadınlar vardı. Beni görenler:

“Ay, Barshan geldi, Barshan!” diyerek sanki Barshan değil de meşhur Baurcan Momışulı gelmiş gibi seslendiler. Salonun içinde sıraya dizilerek yatan çokça çocuk vardı: Korğanbay, Boranbay, Kuanışbay, Amanbay, Öser, Tilepaldı, Süleyman. İnekler gibi ağızlarına sertleşmiş lor peynirini atarak çiğniyorlardı. Sonra öğrendim ki sünnet edeceklermiş. Ayşe’nin elinden elimi çekerek kaçmak istedim ama nafi. “Bırak!” diyerek zorladım ama ev içindekiler:

“Barshan kahramandır!”

“O, yazın siloya buğday taşıdığında Yevgenyevka Köyü’nün yaramaz çocuklarıyla korkmadan dövüşmüştü!”

“O, Salbi’nin hırçın köpeğinin çenesini ikiye ayırmıştı!” diyerek beni övdüler. Bu övmelerden sonra kaçmak ayıp olurdu tabi ki. Çaresizce dizilenlerin yanlarına ben de uzandım. Kırgız’dan gelen cerrah, her türlü ilginç hikâyeler anlatarak işini bir bir bitiriyordu. Şakacı cerrahın hikâyelerini dikkatle dinleyen ben işimin nasıl bittiğini de fark edemedim. Sadece keçeyi yakarak bastığı zaman canımı çok acıttı biliyorum. Kırgız cerraha bağırarak anasını avradını... Cerrahsa:

“O, yiğit oğlu yiğitmiş, amma da deliymişsin.” diyerek güldü. Başımı Ayşe’ye doğru çevirdim. Ayşe ağlıyordu. Kim bilir, velilik borcunu ödediğinden sevinmişti:

“Çocuğumu inançsız bıraktın!” diye bundan sonra Murtaza rüyasına girip dert etmez, razı olmuştur. Ayşe ervahlara saygılıdır.

ZİL TAKAN KARACA

“Eski, eski, eski-i-i-de-e-en.” diye türkü söyler gibi başlardı sohbetine Ayşe.

“Bir varmış, bir yokmuş...”

Burada duraklardı. Gece nasıl olsa uzundu. Ayşe onu masal anlatarak kısaltırdı. Hepimiz yataktayız. O sene bizim evde beş kişi vardı: Ayşe, ben Barshan, Kurmaş, Batırhan ve Maşan. Maşan, yeğenimiz olur. Murtaza'nın kız kardeşi Adıye'nin oğlu. Babası Kadir'i 1938 yılında “halk düşmanı” ilan ederek Evliya Ata Taraz kentinde, Karasu'nun üzerinde olan uçurumda vurmuşlardı. Kadir, Pirne, Kasımbek, hepsi Andreyevka Köyü'nün Şanışkı boyundandı. Japonya ajanları imiş. Üçünü de öldürdüler. Öyle olmasaymış Japonya Kazakistan'a saldırırmış.

İşte şu ajanların köyündeki okul dördüncü sınıfa kadar okuturdu. Bizim köyümüzde ise yedinci sınıfa kadar. Kendi köyünde dördü tamamlayan Maşan nerede okuyacak? Borandı ilçesindeki on yıllık ama o da köyünden çok uzak. Elbette, bizim evde kalıp okuyacak. Andreyevka'daki Şanışkı boyundan dördü tamamlayanların hepsini bizim okula verdiler. Hepsinin akrabaları vardı. Kuli Şilmambet boyu ile Şanışkıların kız alıp vermeleri çok az. Ondandır ki hepsi dayı, amca, kardeş, yeğen olmuş.

Okul başlamak üzereyken sonbaharda Adıye teyzem Maşan'ı getirmişti. Ayşe'ye:

“Maşan bu evde kalıp okuluna gitsin ne olur. Zorlanmayasın. Halinizi iyi anlıyorum. İmkânım olduğu kadar un, patates getiririm.” dedi.

Ayşe ise:

“Maşan için ayrı kazan kaynatmayız. Yoğurtsuz çorbayı çocuklarla paylaşarak içer, ne demek şimdi.” dedi görümcesine.

Maşan'ın gelmesi iyi oldu. İkimiz taylar gibi tepişiriz. Kavga da ederiz, sonra barışıırız. Abi yerinde abi idi. Maşan, Ayşe sohbetine başlayıp sözü birdenbire kesince:

“Teyze, ne oldu? Devam et lütfen!” dedi heveslenerek.

Ayşe türkü söyler gibi öksürerek boğazını arıttı ve devam etti.

“Bizim Mınbulak'ta kalın ormanlık vardı. Meşe ağacı burada yetişir, akağaç da var, ardıç, çınar gibi bir sürü ağaç. Şu anda bu ağaçlar azaldı, sadece karaağaç ile kavak kaldı. Onu bile keser odun olarak yakarız.

O ormanlığın içinde ne yok ki, her şey var: şakır şakır öten kuş, bülbül, sarı serçe, cennet kuşu, benek serçe ve niceleri. Gerçekten de kuş pazarıydı. Her bir dalın başında kaynaşan yuvalar. Meşe ağacı ile çınar ağacında aladoğan yaşıyor. Ne güzel bir cennet orası! Aladoğan ile bülbül bir ormanda komşu olarak yaşıyorlar.

Sen ne diyorsun, ayı da var. Ormanın içi dolu çilek. Ayı insan gibi iki ayak üzerine kalkar, dağ çileğini elleriyle toplar, yer. En ilginç olay: bir vakitler ta oralarda ürkmeden, korkmadan karacalar otlarlar. Hayvanların içinde seçilmiş en güzeli. Boyunlarında takılı gümüş ziller çınlıyor. Eğer bu karacaları birisi öldürürse, o adam da cezasını alır.

Sıcak Temmuz ayında Turkistan'dan mı Tülkibas tarafından mı bilemem yazlık yaylaya kağan ordusu göçerek gelirmiş. Bizim Mınbulak'a Ak Ordusu'nu yerleştirerek, şarkı türkü söyleyerek şenlik içinde yaşarlarmış.

Kağan özellikle karacaları çok severmiş. Boyunlarına gümüş zil taktırmış. Onlara elleriyle yem verirmiş. Okşar ve sıvazlarmış. Cesurdur. Belki de büyüleyicidir yoksa yaban karaca yanına adam yaklaştırır mı hiç?

Böylece avcılardan birisi bir karacayı vurmuş. Fakat bu beceriksiz avcı yakalanmış. Kağanın koruyucuları az değildir elbet. Kağan emir çıkartmış; kim karacayı öldürürse, darağacında idam edilir. Avcı bu emri duymamış mı duyduysa dikkat etmemiş mi, sonunda böyle bir belaya maruz kalmış.

Kağanın emri var. Kağan sözünü ezmez. Öfkelenmiş de. Avcı darağacında idam edilecek. Halk toplanır. Kağanın cellatları avcının boynuna ilmiği geçirirler. Fail avcının ayaklarının altında olan kütüğü almak üzereyken:

“Kağanım! Hakkaniyet! Adalet!” diye çığlık koparan bir ses duyulur. Halkın içinden genç bir kız koşarak çıkar ortaya. Tahtta oturan kağanın ayaklarına yıkılır ve sarılır.

Kağan:

“Bu da kim?” diye sinirlenerek kızın omuzlarından tutup kaldırınca, Allah Allah, bu gerçek bir huri! Ağzı ay gibi, gözü gün gibi aydın. Böylesine nur saçan kadını önceden görmeyen Kağan dili bağlanmış gibi akıl yitirerek buz kesilir. Âlemin nerdeyse yarısına sözü geçen, dünyayı titreten güçlü Kağan şu lahzada gücünü yitirmiş, Kağan olduğunu unutmuş, orada çıldırır”

Burada Ayşe biraz duraklamış, başını kaldırıp uyumamışlar mı diye bizim tarafa bakmıştı. Pencereden Ay, eğilerek odamızı aydınlatıyordu. Maşan başını yastıktan kaldırarak:

“Teyze ne oldu?” dedi.

“Yok bir şey, sizler uyudunuz mu diye...”

“Hayır, uyumayacağız, anlatın lütfen.”

“Benden hikâyeci çıkmaz, önceden duyduğum şeyleri...”

Önceden duyduğu şeymiş. Bunu daha öncesinden başka birisi duymuş, sıra kulağımıza geldi. Nesilden nesile böylece emanet ederek bırakmazsa, nice değerlerimiz kaybolmaz mı? Şimdi ister istemez düşünüyorum, Ayşe’nin anlattıkları ta eski Türk devrine, Büyük Türk kağanlığı kadar uzanır. Bin yılın ötesine dayanır.

“Sonra kızcağız “Adalet, kağanım!” demiş,” dedi Ayşe.

“Adaletini söyle o zaman,” demiş Kağan da.

“Bu benim babamdır.” diyerek darağacın önünde duran avcıyı işaret etmiş.

“Beni cariyeniz olarak kabul edin. Babamı öldürmeyin. Karacayı bilerek vurmadı. Senin suçun yok, çocuklarımın azığı yok, diyerek ok fırlattı o.”

Toplanan millet, Allah Allah demiş şaşkın şaşkın. Kağan kendi kendini toplamış, kavme bakarak:

“Ey halkım, şu meleğin dediğini duydunuz mu? Ne yapayım?” diye sormuş.

Gürül gürül sesler yükselmiş:

“Bırak, serbest bırak babasını!”

“Sevap işlersin!”

“Üzerine kan davasını alma!” demişler.

“Halk istedikten sonra, Kağan yalnız devesini bile kurban eder. Dediğiniz gibi olsun. Fakat...” diyerek cellatlarına doğru bakmış:

“Fakat bu adam emrimi takmadan karacayı öldürdü. Karacayı öldürmeden gözetlediği gözünü kesip çıkartın. Yay çektiği bir elini kesin!”

Kız:

“Kağanım, o bizi, ufak çoluk çocuğunu av avlayarak infak ederdi, şimdi nasıl geçiniriz?” demiş.

Kağan:

“Kağanın kayınpederi açlıktan ölmez. Ben seninle evlenirim. Cariyem değil, eşim olacaksın.” demiş. İşte kızının akıllı ve güzel olmasından dolayı babası sağ kalmış. Kız evlendikten sonra Kağanın hem sadık yarı hem de danışmanı olmuş. Halk için huzur kaynağı olmuşlar ve mutluluk içinde yaşamışlar.” diyerek Ayşe sözünü bitirdi.

Maşan:

“Teyze, daha yok mu?” diye devam etmesini istedi.

“Yetmez mi, yeğenim, zenginlik istersen, kanaat et. Yarın gece uzun, o zaman anlatırım. Hadi şimdi uyuyun. Sabah derse gideceksiniz.”

Demek Mınbulak’ ta Kağanın yazlık konağı vardı. Beyaz evi dikilmişti. Nereye dikilmişti acaba? Ha... Belki de şu bizim evin durduğu yer Kağan ordusunun yeri idi, a? Çünkü bizim ev,

Tanrı dağlarına bakan ilk evdi. Tepecikte yerleşmiş. Kağan ordusunu çukurluğa dikmezler ki. Bir de Mınbulak'ın en güzeli, en durusu şu bizim Jalbız bulak. Onun suyu kevser. Çevresinde yetişen nane kokusu yayılır ve bugüne kadar çilek büyür. Yazın ise bülbül ne güzel öter.

Ayşe suya gönderdiğinde, kovayı yanıma koyar, saydam kaynağa bakar çömelerek otururdum. Uzun uzun otururdum. Derenin başından Ayşe haykırarak:

“Barshan, niye oturuyorsun? Su şeytanının kızı mı büyüledi yoksa? Gel!” dediğinde, kovayı zar zor kaldırarak dereyi geçerdim. İnce yolu takip ederek sık sık nefes alırdım. Köyümden erken ayrılarak Evliya Ata'nın yatılı okulunda okuduğumda da Moskova'da okuduğumda da her zaman rüyama bu kevser bulak girer. Hemen uzanır yüzümü kaynağın içine daldırırım. Fakat doyamıyorum. İçiyorum, durmadan içiyorum, hiç doyamıyorum. Uyandığımda ağzım kurumuş, dilim damağıma yapışmış gibi olur. Hemen kalkar musluktan su içerim. Ama su rüyamda olduğu gibi değildir, tadı farklı, killi ve klorlu. Yatılı okulun ses çıkartan demir yatağına tekrar fırlayarak pamuk tıkanmış yastığa yüzümü bastığımda, yastık ıslanırdı.

Biraz kestirince, Tanrı dağlarının yamaçları, süpürge çiçeği, erkeçsakallı yükseklik, şu yüksekliğin aşağısında bizim ev görünür. İnışteki demir yoldan, trenden atlayarak şu beyaz eve doğru belime kadar uzanan yeşil otları geçer, acele ederim.

Yakınlaştığımda, beyaz ev daha da güzelleşir, büyür, ışıldar. Nice değerli taşlarla çerçevelenmiş Altın Ordu diyorum. Allah Allah, bizim ev böyle değildir diyorum. Boynuna gümüş zil takan karaca yavrusu önümde raks ederek nazlanır. Ona yatılı okulun, içi balçık doldurulmuş şekerinden veriyorum. Hediye bu kadar.

Üzerinden kırk elli sene geçti. Hiç değişmemiş. Gördüğüm rüyamdan uyanamıyor gibiyim. Benim oturduğum evin zerresi kalmamış. Pullukla dümdüz edilmiş. Evvela pancar, ondan sonra patates ekilmiş. Bir işareti bile yok. Kapının önünde Murtaza dinlendiğinde, sapkın kayanın üzerine otururdu. O da yok. K-700, onu da ufalamış. Fakat benim rüyam bu gerçeği kabul etmiyor. Önümde her zaman Ak Ordu veya Altın Ordu var. Kağanat varken Türk Kağanına bahçe olmuş kutsi toprak. Sırdarya ozanlarından biri:

*“İnsanlık gelir, yüz sene hayat sürer,
Kulu evinde ölse dahi bozkırda gömer.
Allahım, imanım ile gitmeyi nasip eyle,
Kardeşler bizi nerede arar, ne diye döner?”* demişti.

Yüz yaşıma kadar yaşarım, yaşayamam Allah'ın bileceği iş. Allah'ın emaneten verdiği hayatı er veya geç geri alacağından şüphem yok. İşte o zaman, keşke benim kabrim şu Ak Ordunun dikildiği yerde olsa. Ormanlık eskisi gibi olsa. Gümüş zil takan karacalar otlasa. Mezarlığımın üzerinde büyüyen söğüt dallarına bülbül konarak Ay ışığı altında ebediyen sevgi şarkısını söylese.

Hey gidi dünya!

ÇIPLAK KURT

Kurt tüyleri kalındır, keçe gibi sıkı olur. Kurt kürkü giyenler nadirdir. Onu giymek imkâna bağlıdır. Fakat gençlere giydirilmezmiş. Yakarmış. Bıyığı terlememiş genç delikanlı giyerse puluç hastalığına maruz kalırmış. Nesli daha öncesinden yanarmış.

Kurt, yaz mevsiminde tüy döker. Üzerindeki giysiye o da hafifletir, azaltır. İşte kış mevsiminde kırk derece soğukluğa rahatlıkla dayanan yırtıcı kurt bu. Ondan dolayı avcılar onu kışın avlarlar. Bu canavardan insanlar nefret ederler. Çoğu korkar. Hatta hepsi korkar. Çünkü hayvanlarını yer, ondan sonra herkes ona karşı kin nefret besler. Pekâlâ, insan hayvan yemiyor mu? Yer. Onu niye kimse suçlamıyor?

Kurdun insandan farklılığı, insan her şeyi yer. Bitki ve nebatatı da azık eder. Hatta yılan-çıyanla beslenen millet var. Ama kurt ot yiyemez. Sadece tedavi için çok nadir bitkiler yer, genellikle bitkiyle beslenmez. Ancak hastalanırsa, çok değerli bitki kökünü tadar. Tabiatı böyle yaratılmış.

Kurt sadece etle beslenir. Su içer. İçki içmez. O, Allah'tan şeker şerbet istemez. Meyve de istemez. Onlar, insanın hevesleri. Kurtlar, insanlar gibi doymak bilmeyen, kanaatsiz değiller. İnsan kurt yavrusuna: “aç göz, sırtlan” diyerek hakaret eder. Ama nafile. Açgözlülük, sırtlanlık gibi sıfatlar önceden insanlara aittir.

Allah böyle yaratmış. Kurt yavrusunun suçu ne? Etten başka besin yok. Kurdu kötüleyenleri gördüğümde içimden:

“Ey faziletli hamimiz, bu bendeleri af et.” derim. Gök Börü, bizim faziletli hamimizdir. Gök Türkler zamanında Gök Bayrağa altın iplerle Gök Börü'nün kafası resimlendirilmiş. Boşuna mı oldu bu iş? Hayır, boşuna yapılmamış. Şimdiki Gök Bayrağımıza:

“Kurt resmini işleyelim.” diye teklif ettiğimde olağanüstü akıllılar, akil insanlar, devlet adamları güldüler:

“Ah, şu yazarlar, alâkaya maydanoz konuşurlar.” dediler.

Ne yapalım, çok konuşunca kabul etmek mecburiyetinde kaldım. Her ne ise, gelecek nesil bizden daha ferasetli olursa, belki bunu düzeltir.

“Bu adam ne demek istiyor?” diyorsunuzdur. Demek istediğim, dün konuşulan mevzunun devamıdır. Allah'ın bahsettiği hayatımızın bir günü daha geçti. Bir gece daha geldi. Fakirane serilmiş sofradaki yemeği yedik. Maşan ile birlikte dersimize yarım yamalak hazırlandıktan sonra yataklarımıza uzandık yoksa gazımız biter. Ayşe, traktör şoförlerinden almak zorunda kalır. Bu vakitte traktör bulmak kolay değil. Dışarıya ayaz. Uzanmazsak başka ne yapacağız?

Yorganı öteye beriye çekerek Maşan ile birlikte kavga ediyorduk. Sonra göz görmez karanlık gecede birbirini sıkıştıran tavuklar gibi itilerek sakinleştik.

Maşan:

“Teyze!” dedi.

Ayşe:

“Efendim yeğenim.” dedi.

“Dünkü sohbetimize devam edebilir miyiz?”

“Bu sefer ne anlatalım?”

“Dün bahsettiğiniz Kağan iyi insanmış.”

“İyidir iyidir.” dedi Ayşe iç çekerek. “Zulümatı da az değil.”

“Nasıl yani?” Maşan başını kaldırdı. Kağanın zalim olduğuna inanmıyordu galiba.

“Çok ısrarlısım.” diyen Ayşe yine isteksiz konuşmaya başladı.

“Dün Kağan, zil takan karacaları sever demiştin ya. Karaca hakikaten güzelliği farklı olan hayvan, özellikle yavrusunun yaşaran gözlerine dikkat edersen, ayrı güzellik. Kağan da güzelliğe heveslidir. Güzelliği, letafeti, şirinliği sevmeyen padişah, gaddar, zalim gelir.

Ondan sonra, bir gecede koruyucuların göz kırpmadan bekledikleri karacaların birisine kurt saldırır ve işini bitirir. Kağan ordusu düşman saldırmış gibi telaş içinde olur. Bekçiler ne kadar güçlü olsalar da ormanlıktaki ağaç ve dere başına bekçileri dikseler de yine bir tane karacayı kaybederler.

Kağan sinirlenerek:

“Yakalayıp getirin!” diye emreder.

Askerleri:

“Kurt kuyusunun nerede olduğunu kim bilir?” diye haykırırlar.

İşte o zaman kalabalıkta duran birisi:

“Kağanın kayınpederi avcı değil miydi? Bilecekse o bilir.” der.

Bir gözü ve bir eli kesilmiş kayınpeder:

“Önceden bilirdim.” diye karşılık verir.

“Bilirsen, yürü! Rehberlik et!” der askerleri.

Kurt kuyusu düz yerde olur muydu bilmem, avcılar atlarına binerek, sabırsız av köpeklerini koşturarak dağa doğru yönelirler. Karataş’ın ötesinde olan Korımtaş’a doğru giderler. Semiz karacanın karnını yarararak yiyen kurt, etin birçoğunu gövdeye atarak alacalı taş altında olan mağarada uzanmış uyuyor olsa gerek. Kuyusuna yaklaşan avcıların gürültüsünü duyar duymaz başına bir bela geleceğinden endişe ederek hemen kalkar ve dışarıya fırlar. Atlılara göz atar atmaz Korım’a doğru kaçar. Avcılar koşturarak takip ederler. Fakat ıslanmış kaygan taşlar üzerinden atlar koşamaz olur. O anda kurdun peşine av köpekleri düşer. Kartalcılar, şahinlerinin göz siperlerini çıkartırlar.

Sonunda el âlem toplanır, yakalanmış kurdu sapasağlam Kağanın önüne kadar getirirler. Ayakları kalın iple bağlı. Ağzını da deri iplikle sararlar. Dişlerini de gösteremez olur. Sadece sinirinden ateş püsküren gözleri parlıyormuş. Büyüklüğü kapı kadarmış. Ayakları Nametkul’un çekiçleri gibiymiş.

“Hangi çekici?” diye sordum sabırsızlıkla. Çünkü atölyede bir sürü çekicin olduğunu ben çok iyi bilirdim.

“Çivi çakan mı atı nallandıran mı yoksa at arabanın tekerleklerine halka vuran çekiç mi?”

“Sakin ol ya!” diyen Maşan dirseğini böğrümüne batırdı.

“En büyüğü.” dedi Ayşe ve devam etti.

“Sonra Kağan konuşmaya başlamış:

“Bunun derisini diri diri soyun!” demiş.

Kağan ne dediyse odur.

“Padişahım, nasıl diri diri soyacağız?” diyen kimse yok. Belki o dönemde de çeşit çeşit kasap vardır. Sağ kurdu bıçaklayıp derisini soyduklarında, kurt ses çıkartmamış. Sadece ateş püsküren gözlerinden bir damla gözyaşı düşmüş. Ne kadar da dikmiş! Kasaplar kurdun derisini soyarak çırılçıplak bıraktıklarında, Kağan:

“Şimdi ağzını ve ayaklarını serbest bırakın!” demiş. Kağan dedi, iş bitti. Kurt, kanı fişkıran çıplak etine, çimen ve küçük taşlar yapışan haliyle zar zor ayağa kalkmış. Ne kadar canı acısa da arka ayaklarına yaslanarak oturmuş, ön ayaklarıyla yere dayanarak Kağanın oturduğu tahta doğru bakmış, sonra kan dolu gözlerini açıp kapatmış, kafasını gökyüzüne doğru kaldırıp ulumaya başlamış. İnsanlar o anda yaralanarak dayanamamışlar, kulaklarını tıkamışlar.

Gök Börü köpek gibi insana yaltaklanamaz. Havlayamaz da, inilti çıkararak ağlayamaz da. Sadece Gökteki Tanrısına derdini döker. Sadece ona itaat eder. Diğer türlü, zaten insanlar evlerinde büyütmeyle ve alıştırmaya kalkmakla zahmet ederler. Ortaya bir şey çıkmaz.

Kurt çıplak etiyile titreyerek, gökyüzüne bakarak çılgın atarcasına uluduğunda, kapalı gözlerinden tekrar kan damlamış. Bu kadar işkenceli manzaraya ve çılgınlığı duymaya dayanamayan Kağan, tahtından kalkıp gitmiş. Bu olaydan sonra, dünyayı aydınlatan Güneş akşam vaktinde batmaya başlamış.

Yeter artık, uyuyun!” Ayşe sustu.

“Daha yok mu?” diyen Maşan da sormadı. Geç vakte kadar uyumak istemedim. Biraz önce pencereden görünen Ay da kayboldu. Evi koyu karanlık bastı. Dirsek batıran, tepişerek duran ikimiz o gece birbirimize kucaklayarak girmişiz. Kurmaş ile Batırhan, Ayşe’nin kucağına yapışmışlar. Hepimiz gözünden kan damlayan, dimdik durup uluyan kurdu düşündük.

Düşünüp uyuduk.

EMİREKUL

Evet, demek ben, Ayşe'nin dediğine göre 1932 yılının 28 Eylül ayında dünyaya gelmişim. Köyümüzde o gün doğanlardan dört beş çocukmuşuz. Kolahan'ın Amanbay'ı, Abiş'in Süleyman'ı, Mamıt'ın Sedepgül'ü. Birisi daha vardı, unuttum. Onlardan şu anda yirminci yüzyılının sonunda gün gibi aydın dünyada yaşayan yalnız benim. Şu anda köyümüzde 1932 yılında doğan benden başka kimse yok. Nasıl ölemediğimi kudreti sonsuz olan Allah bilir. Diğer evlerden farklı olan evimiz hiç mi zorluk çekmemiş?

Ayşe şöyle demişti:

“Murtaza, onun aynı boydan gelen kardeşleri Emire-kul, Nametkul, Sultan, üçü birlikte toprağa sakladıkları bir çuval buğday varmış. Onu kazarak çıkartmaya gücü yetmiyormuş. Tabi her yerde bekçiler ve takipçiler var. Onlar dünün fakirleri. Senin Künikey Nine'nin büyüttüğü fakirleri. Jolan Janıs boyunun kızı, meşhur Töle Bi'nin torunu Künikey Hanım herkese merhametli davranmış. Yetim ile dul kadınlara ev vermiş, mal vermiş. Onun bu iyiliğini vefalı olanlar destanlaştırarak anlatırlar. Fakat bu zamanda zengini kim över ki hemen yok ederler.

O bekçilerin arasında Tasbet de vardı. Sana hamile kaldığımda, iste kurutulmuş tuzlu ete aşardım. İslıyı bulmak ne-e-e-erdee? Ve ben hep soğan yiyordum. Acı soğan yemek olur mu? Sonunda kismaya başlar, ölürüm zannederdim.”

Evet, demek ben, Barshan, ana karnında bulunduğumdan itibaren acının tadına alışmışım. Çünkü ana karnına ne düşerse, onunla beslenir durursun. Benim hakkımda sert, şiddetli diyerek gıybet ediyorlar. Benim çektiğimi çekselerdi görürdüm ben. Daha doğmadan acı ile zehirlenirse. Belki de beni çiçek hastalığından koruyan acı soğandır.

“Hal böyleyken.” dedi Ayşe, “Sonraki sene yani 1933 yılında Murtaza'yı Tülkibas ilçesinin hapsine atmışlardı. Yirmi sekizinci yılında devletin el koymasından sonra kalan ufak tefek eşyayı tekrar haczettiler. Berdimbet Deresi'nin başında toprağa sakladığımız altı kanat çadır evimiz vardı. Çürür diye Murtaza ile Emirekul kazıp aldılar. Onu da elimizden aldılar.”

Barshan, sen Emirekul Amca'yı bilir misin? Vay Allah, sen nereden bileceksin? O zaman bir yaşıydın. Emirekul'un oğlu Medethan da bir yaşıda idi. İkiniz de aynı yaştaydınız. Emirekul, Murtaza'nın öz kardeşi. Erkeklerden hiç böyle yakışıklı erkek var mıydı? Senin baban gibi değil, uzun boyluydu. Yakışıklılığında eksik yanı yoktu. Erkeğin güzeliydi. Allah mekânını cennet kılsın!

Demiştin ya, Murtaza'nın ablası Nuralı isminde bir Kırgız ile evlenmişti. Bizim Emirekul ise ablasının evine devamlı gidermiş. Çok seviyordu ablasını. Kaderde ne yazılmışsa artık, işte şu Kırgız diyarlarında Şarban isminde Kırgız kıza âşık olmuş. Ne var ki ondan sonra Emirekul Şarban'ı kaçırdı. Sonra Kırgızlar geldi. Olayın ortasında büyük kargaşa çıktı ama dindi.

Ne ise, bir sene sonra çocukları oldu. Medethan adını verdiler. Sene 1933. Babanı Tülkibas hapishanesine atmışlardı. Emirekul devamlı ziyaretinde bulunurdu. Sonra bir gün ilçeden Anarbay denen temsilci geldi. Köyün baş jandarması Keşen ile birlikte Emirekul'un evini bastılar. Evi, şimdiki demir atölyenin yeri idi.

Emirekul'a:

“Haydi, gümüş eyeri ver!” dediler.

“Vermem.” dedi Emirekul.

“Neden?” dedi suç takanlar.

“Bu babam Berdimbet'ten kalan yadigârdır.”

“Baban Berdimbet zengindi değil mi? Sen de ağanın çocuğusun değil mi? Öyle ise ağabeyin Murtaza'nın yanına atılırsın!” dediler dönemin cellatları.

“Bana kalırsa öldür. Sağ iken hiç birşey vermem.” dedi Emirekul.

“Babam Berdimbet şu eyere binerek anam Kunikey'i ta Töle Bi ilçesinden getirmişti. Bu benim için tarih, bu bir hatıra, anladınız mı?”

Nereden anlasın ilçeden gelen temsilci. Yanındaki polis ile jandarma, hepsi birlikte Emirekul'u döverek, vurarak eyerine el koydular. Genlerinde biten huy mu bilmem o dönemde eyer için değil, insanoğlu karıncalar gibi ezilip helâk olduğu dönemde güçlüyle hiç mücadele etmemek gerekliydi. Sonunda onurundan mıdır Emirekul'un yüreği yandı. Kederden vefat etti.

O sene Murtaza hapisten çıkmıştı. Şu anda savaşta olan Baurcan, o zaman ilçede devlet işlerinde çalışıyormuş. Babası Momış dedemiz Murtaza'yı çok severmiş. Küçük yaşlarındayken Baurcan'ı atın üzerine oturtur hep bizim evimize gelirdi. Kımız içerdi. İşte bu Baurcan sonradan büyüdü, iş yapmaya başladı, Murtaza'yı hapisten çıkartmıştı.

Emirekul vefat ettikten sonra dul kalan, güzel, melek gibi pakize Şarban delirecekti nerdeyse. Emirekul'un öldüğüne bir türlü inanamıyordu. Kayınbiraderi Sarsenbay'a yalvararak Emirekul'un mezarlığını kazarak görmüş, bakmış. Bakmış. Emirekul'un ipince bıyıkları dökülmüş. Sonra görmekten vazgeçmiş.

Akrabalar geleneğe göre Şarban'ı Murtaza'yla evlendireceklerdi. Ben de deliymişim, kabul etmedim. İşe bak, yanımda Murtaza bile yok. Nerede? Kızgınmıştım ama boşuna. Fakat zengin Murtaza'nın iki karısı var diye de daha farklı bela, fitne. Ne var dul da gitti yetim de. Kemiklere mühür vuruldu. Dul ile yetim erkekten ayrılabilir ama milletten ayrılmazdı. Zaman da zaman olmaktan çıktı.”

Gece yarısı olmuştu. Öteden Mamıt Dede'nin köpeği durmadan uludu. Ayşe:

“Ey, Allah canını almasın.” dedi köpeğe.

Kim bilir o gece ya Orha ya da Noha vurulmuştur. Ben henüz çocuktum. Fakat şu “Emirekul” hikâyesinden sonra düşünceler kafamı rahat bırakmadı, yine uyuyamadım.

Dağa bakan Ay, pencereye göz kırptı.

“Uyu evladım, gelecekte daha çok şeyler görürsün.” der gibiydi.

KIRGIZ ATA

Ayşe'nin her zaman anlattığı Kırgız Dedeyi de gördüm. Güz mevsiminin soğuk günleriydi. Yıl 1942 idi. İnşallah, on yaşa gelmişim. Boyum uzamış delikanlı olmuştum. Şu işçiler başı Tasbet bana çocuk olarak bakmazdı, hep iş yaptırır. Mesela, Jakaş'la birlikte tarlayı nadas ettik. Tabi ki, Jakaş benden büyüktü, Abdimumin denen babası vardı. Takvalıydı, âlim gibiydi. Böyle okumuş insanı nasıl içeriye almazlar, pek anlam veremiyordum? Doğru dürüst olan, temiz giyinen, milletine hizmet eden insanların hepsi hapsedilmişti. İnsan gibi ayakta dimdik duranların hepsi halk düşmanı ilân edildiler. Halk düşmanı atanmamak için üstü başı darmadağın, ahmak, aptal olmak lâzımdı.

Bir şeyler anlatarak beraber dönüyorduk. Eve geldiğimde, çoktandır misafirin gelmediği evimize ta Köksay'dan Kırgız Dede gelmiş. Hafiften kamburlaşmış ihtiyarlamış. Sakalı bembeyaz. Göz kenarları kızarmış meğer devamlı yaşarımış.

Hepimizi kucağına basarak öptü.

“Kağılayın, kağılayın.” deyip durdu. Tatlım, tatlım demekti. Murtaza ve Emirekul'un öz ablalarıyla evlenen meşhur eniştemiz bu adamdı. Yıpranan, her yerinden yamalanan sarı kürkünü, aynı deriden dikilen şapkasını çıkartarak oturdu. Ayşe çok sevinmişti, hemen oturduğu yere döşemelik sererek yanına yastık bıraktı.

Hızlı davranan Ayşe, kazana su koyarak altındaki tezekleri yaktı. Hiç durmadan konuşuyordu. Şunu soruyor, bunu soruyordu. Ben birini anlıyordum, birine aklım ermiyordu. Benim vazifem, hızlıca semaveri kaynatmaktı. Semaverin içine yonga atmakla meşgul olsam da kulaklarım dinlemek için müsaitti. Nasıl olsa, kulak ağaç parçalamaz, kulağın görevi dinlemektir. Kırgızca bazı kelimeleri anlamasam da tahmin ediyordum. Anladığım kadarıyla, askerliğe giden Abdibek'ten hiç haber yokmuş. Daha önce Aya-göz şehrinden mektup gelmiş. Ondan sonra Moskova'ya gittiğini söylemiş, sonra habersiz kalmış.

Artık okuma yazmam vardı. Haritayı da bilirdim. Yeğenimiz Abdibek'in takip ettiği yol çevre yolu idi. Moskova'ya doğru giden Kırgızistan'ın Maymak'ından veya bizim Borandı ilçesinden tren yok muydu? Ayagöz, Novosibirsk üzerinden gitmesi pek anlamsız. Anladığım tek şey, Ayagöz'de de, Novosibirsk'te de savaş yoktu. Savaş Moskova'daydı.

“Ayşe, gelinim, halimiz bu işte.” diyerek iç çekti Kırgız dede.

“Ya enişte, Allah yar ve yardımcınız olsun. Her şey Allah'tan, belki sağdır şimdi.” diyerek teselli etti Ayşe.

Çay içiyorduk. Sofra fakir. Yarım pide ekmek. Ayşe'nin sandığında inci gibi sakladığı kuzu işkembe tereyağından bir kaşık alarak misafirin önüne koydu. Tereyağı görür görmez, gözetliyorum ben. Pideye yağ sürmek, bir hayal oldu. Kardeşlerimin gözleri de parıl parıl. Fakat dayanmak mecburiyetindeyiz. Ayşe'nin dehşetinden korkuyorduk.

Kırgız dede pideden küçük üç tane dilim çekerek, ona yağ sürdü. Allah duasını kabul etsin, Abdibek'in sapaşla gelmesini nasip etsin, Kırgız dede çektiği üç dilim hazır yağlı ekmeğini bize uzattı. Zayıf elleri titriyordu. Biz Ayşe'ye bakıyorduk. Ayşe kaşlarını çatarak alt dudağını büktü. Almayın, demekti. Kendisi:

“Enişte, onlar aç değil, az önce yemek yemişlerdi. Siz uzaktan geldiniz, siz buyurun.” dedi.

Kırgız dede dinlemedi bile, bizi yanına alarak dilimlerini uzatarak:

“Yavrularım, alın bakalım.” dedi.

Biz alıyoruz. Yavaş yavaş, az az ısıarak yemeye başladık. Dünyada bundan tatlı yemek yoktu o anda. Yoksa Kırgız dedenin elleri sihirli miydi ki, daha önce böyle bir şeyi yememiş gibiydik. Bir iki ekmeği sonraki günler için saklayarak tadını daha çok tatmak istiyoruz. Hey gidi, kuzu işkembe tereyağı! Öyle tereyağı ki keçi sütünden yapılır. Ayşe yağı kuzu işkembenin içine saklar, sonra ağzını çuval gibi bağlayarak sandığın içine koyar. Sandığın anahtarını saç örgüsüne bağlar. Sandığın anahtarı, Ayşe'nin saç bağıdır.

Çay içtikten sonra Kırgız dedemin eşeğine ot döküntülerini verecektim, birkaç çocuk atölyenin önünde duruyordu.

“Gel buraya.” diye çağırdılar. Hepsi benden büyüktü. Gittim. Aynı boydan ağabeylerim: Seysenbay, Düsenbay, Boranbay, Korğanbay imiş.

“Evinize kim geldi?” diye sordu en büyüğü olan Seysenbay.

Ben övünerek “Kırgız dede geldi.” dedim. İhtimal, bizim eve de misafir gelir demek istemiştir. Murtaza gideli evimizin kapısı sürgülenmiş gibi oldu, misafirler için çok nadir açılırdı.

“O senin enişten değil mi?” dedi Boranbay fısıldayarak. “Çekseydin kulağından?”

“İhtiyarın kulağı çekilir mi?” diye çıkıştım.

“Bak şuna! Çekilir tabii ki. Enişte olduktan sonra kulağından çekerek eğlenilir de.” diyerek alay etti Boranbay.

“E saçmalama be!” diyerek aralarında büyük olan Seysenbay, Boranbay’ı susturdu.

“Senden küçük de olsa, Barshan haklıdır. İhtiyar adamla kulağını çekerek eğlenilir mi? ağzından çıkan kulağın duyuyor mu senin?”

Böylece Seysenbay arkamdan sıvazlayarak:

“Kırgız dedenin çuvalında ne varmış?” dedi sesini kısarak.

“Bilmiyorum. Ot gibi bir şey.” dedim.

Gerçekten de Kırgız dede eşekten inerken iki dolu çuval indirerek evin içine almıştı.

“Tütün değil mi?” dedi Seysenbay.

“Olabilir, ama ben çuvalı açıp bakmadım ki.”

“Öyle ise al!” diyerek Seysenbay bir avuç dolusu aşık kemiğini elime verdi. Birden zenginleştim. Kendimde bir oğlağın bile kemiği yoktu. Daima kaybediyordum. Bunlar eskisi gibi ben kaybettüğimde, aşıkları geri vermiyorlardı. Murtaza halk düşmanı olmuştu ya.

“Şimdi.” dedi Seysenbay, “Eve git, Kırgız dedene de, Ayşe’ye de fark ettirmeden şu tütünden cebine doldurarak alıp getir.”

Az önce başımdan okşayan, yanaklarımdan öpen, tatlı konuşan dedemin tütününü nasıl çalarım? Ayıp değil mi? Fakat şu aşıklar var ya. Tereddüt geçirdiğimi anlayan Seysenbay:

“Al, şunu da al.” dedi. “Kurşun doldurulmuş aşık, değnek gibi.”

Oyunda kaybetmememin asıl sebebi, vuran aşık kötüydü. Kurşun doldurulmuş aşık! Bu benim hayalimdi. Kurşun dolu aşık kemiğini havada kapıp derhal eve koştum. Koridorda duran iki çuval tütünü açarak, iki cebime de tütün yapraklarını doldurarak çuvalı olduğu gibi yerinde bıraktım. Tütün acıymış, bir iki defa hapşırdım. İç oda kapısını açıp bakan Kurmaş:

“Ne yapıyorsun?” diye sordu.

“Kapat çeneni!” deyip yumruğumu gösterdim ve dışarıya fırladım.

Hemen koşarak çocukların yanına sokuldum. Seysenbay çok sevindi. Cebimde olanları hemen aldı. Diğer dört kişi gazeteyi yırtarak tütünü sardılar. Dumanlatmaya başladılar. Bana da çekitirdiler. Birkaç defa öksürdüm. Boğazım sıkıştı, nerdeyse öleyazacaktım. İşte o zaman Seysenbay’ın kardeşi Düsenbay’ın vicdanı rahat değildi:

“Barshan daha genç, yapma etme!” dedi.

Ertesi gün Kırgız dede Borandı ilçesinin pazarına giderek tütününü sattı ve kazandığı parasıyla birkaç çuval cin mısır satın almıştı. Dönerken evimize gelip satın aldığı cin mısırdan bir tabak bıraktı. Vedalaşırken Ayşe:

“Enişte, sık sık ziyaret edin bizleri, yine bekleriz. Şunlar daha küçük, biz yalnız kaldık.” dedi.

“Kağılayın, Ayşe gelinim, gelirdim ama ihtiyarladım. Gücüm varsa hiç durmam zaten.” dedi Kırgız dede kenarları kızaran gözlerinden yaş akıtarak.

“Medethan’ı görürseniz, yanaklarından öpün.” diye Ayşe ağlamaya başladı.

Kırgız dede eşeğe binerek Manas Dağı’na doğru yöneldi ve gitti.

Ben Medethan’ı görmek istemiştım. Çünkü şu zamanda bana aynen dayanak gibi hissedilmişti. Henüz bir yaşındayken ayrılan akrabamdır. Murtaza’nın kardeşi Emirekul’un bir tek oğlu. Şimdi

ise Murtaza da yok, Emirekul da. Benim hayatımda görmediğim Medethan Kırgızistan'da. Kazak çocuğunun Kırgız diyarına gittiği kayıp zaman işte.

Karayolun üzerinde giden siyah gölge, kayboldu.

BİR PAKET CİGARA

Hatırladığım kadarıyla, Kırgız Dede daha önceki eşekle bir kere daha gelmişti. Fakat pazara gitmeden iki çuval tütününü evimizde bırakmıştı.

“Kağılayın, gelin.” dedi Ayşe’ye, “Bu tütün sana emanet. Gücün varsa, yiyeceklere değiştirirsin. İyileşirsem bir daha geldiğimde götürürüm.”

Meğer o zaman hastaymış. İhtiyar adam hastalanırsa, hemen eve dönmek istermiş. Yolculukta şartlar zorlaşırsa, iyi olmaz diyerek tedbirini almak ister sanırım.

Bu sefer kış mevsimi idi. Kırgız dede dağ övecinin aşığını getirmişti. Bildiğimiz dağ keçisinin aşığı idi. İnek aşığı kadar büyük.

“Şunu sana Mamıtbek yeğenin büyük bir selamla gönderdi.” dedi Kırgız dede. Mamıtbek savaşa giden Abdibek’in oğlu, Kırgız dedenin torunu. Alır almaz, hemen aşık oynayan çocukların yanına gittim. O dönemde benim övündüğüm zamanlar çok nadirdi. Gerçekten de öyleydi. Ben büyük çocuklarla kavga eder, her ne kadar dayak yesem de çoğu zaman kazanırdım. İçimden buna övünürdüm. Başka neyim vardı ki. Tabi ki, her gün kavga etmezdim.

Aşık oynayanlar dağ keçisi aşığını gördüklerinde şaşırıyorlardı. Hatta kandırarak almak istediler. Muhtarın oğlu Juankul pide verecekti. Her gün ekmek yediğimizi hatırlamıyorum. Daima pancar pişirir yerdik. Ayşe avuçlarıyla buğdayı alır, kavurur ve üçümüze paylaşırdı. Hepsini ağıza götürmeden, birer tane kırıdarak yerdik. Fakat ekmek kelimesi bile baş döndürücüydü bizim için. Pide ise hazine gibiydi. Anlaşamadık. Sonra başka bir muhtarın çocuğu Tilepaldı diğer çocuklara, hepsi benim gibi aç, ekmek dağıtarak herkesi bana karşı kışkırtarak beni dövmeye kalktılar ve sonunda aşığıma el koydular.

Bunu gören, Allah dilediğini versin, Seysenbay muhtarın çocuğunu tokatlayarak aşığını geri verdirdi. Dilediği bu muydu bilmem ama askerliğe bir yıl öncesinden gönderilmişti.

1942 yılının Aralık ayı idi. Demir atölyesinin önünde kadın, evlat, ihtiyarlar toplanmıştı. Kar fırtınası vardı. Üşüşerek biz çocuklar da vardık. Meğer dört beş genç delikanlıyı at çeken zankaya bindirerek Borandı’ya götüreceklermiş. Başlarında, özel ata binmiş komutan vardı. Zankada aynı boydan ağabeyim Mahan, babamla beraber otuz yedinci yılda hapsedilen Meldehan’ın oğlu Rasılhan, diğer köyden Beysenbek, okuma yazması olmayan tarım uzmanı ihtiyar Abdukerim’in oğlu Turar, kekeme ihtiyar Alimkul’un oğlu Kuzembay, köyümüzde yeğen olarak bilinen Kemet ve geçen gün aşıkları geri verdiren Seysenbay vardı.

“Seysenbay’ın askerliğe gidecek yaşı doldu mu?” diye millet fısıldaştı. Genç delikanlıların ellerinde bulunan bohçaların içine kimisi buğdayını, kimisi çökeleğini koymuştu.

“Bize bundan sonra devlet bakar, sizin çektiğiniz az mı?” dedi zankadakiler. O zaman Ayşe Seysenbay’ın cebine bir paket cigara soktu.

“Allah yardımcın olsun, sapasağlam dön.” dedi.

“Teşekkür ederim, yenge.” dedi Seysenbay yaşaran gözlerini silerek. Ayşe’nin ona vereceği başka bir şeyi yoktu. Kırgız dedenin tütününü böylece savaş alanına doğru gitti. Yeğen Kemet türkücüydü. Garmon aletiyle iyi türkü söylerdi. Bir iki satırı aklımda kalmış:

Dönmez ya da döner
Milletine aziz er.

Kadınların hepsi çılgık attı. Kemet gerçekten de dönmedi. Çok geçmeden, rüzgâr hızlı esti ve kar fırtınası çıktı. Komutan acele ettirerek gençlere acıyarak ayrılmak istemeyen milleti atıyla itti ve zankaya bağlanan atı kamçılayarak yola koyuldular.

Kurşun gibi fırlayan zankayı beyaz fırtına yuttu.

BATUR BAURCAN

Çok geçmeden köyümüze Baurcan geldi. Baurcan Momışoğlu. Kendisi gelmeden evvel onun şan şöreti ulaşmıştı. Bizde radyo yoktu. Fakat dokuz ev sahibi Toksanbay oğlundan yalnız kalan Mamıt dedemin evinde gazete vardı. İhtimal, askerliğe giden oğulları Orha ile Noha abone olup gitmişlerdi. “Sosyalist Kazakistan” gazetesinin kitaplaştırılmış mecmuası duvarda asılı idi. Gazetelerden birisinin manşetinde Baurcan’ın resmi vardı. Onu makaslayarak çerçeveletip koymuş. Bizler ufaklıklar, bazen o resme ilgi gösterir bakardık. Orha ile Noha’dan sonraki kardeşleri Korğanbay’ın bizden daha iyi okumuşluğu vardı. O yazıları bize okurdu. Anladığımız kadarıyla: Moskova denen şehri Alman faşistlerden koruyan, can siperane savaşan bizim ağabeyimiz, Momış dedemizin oğlu Baurcan’mış.

Küçücük göğsümüzde gurur hissi kabarıyordu. Biz de çarçabuk büyüyerek askerliğe gidip, düşmanı alt üst edip Baurcan amcamız gibi kahraman olmak istiyorduk. Böylece bahadır amcamızın geliyor olduğu haberini aldık. Hepimiz ihtiyar genç, çoluk çocuk okulun yanına gelerek toplandık. Toplantı yerimiz orasıydı. Köy kulübü o zaman yoktu.

Milletin gözü batı tarafında. Uzaktan, üzerine ak kar örtülmüş ovanın ötesinden kararan Yevgenyevka köyünün ağaçları göründü. Onun ötesinde ise Borandı ilçesi. İlçe merkezi. Bahadır oradan gelse gerek. Her ne kadar hava açık ise de ayaz şiddetliydi. Büzülerek bekliyorduk. Aladağ bugün çok farklı, daha yüksek. Büyüttüğü bahadıyla o da göğüs kabartıyor gibiydi. Borandı’nın ötesindeki Kulan dağı da ak yelken açmış gemi gibi göze çarpıyordu. Belki, Batur bu gemiyle yüzerek geliyordur.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.